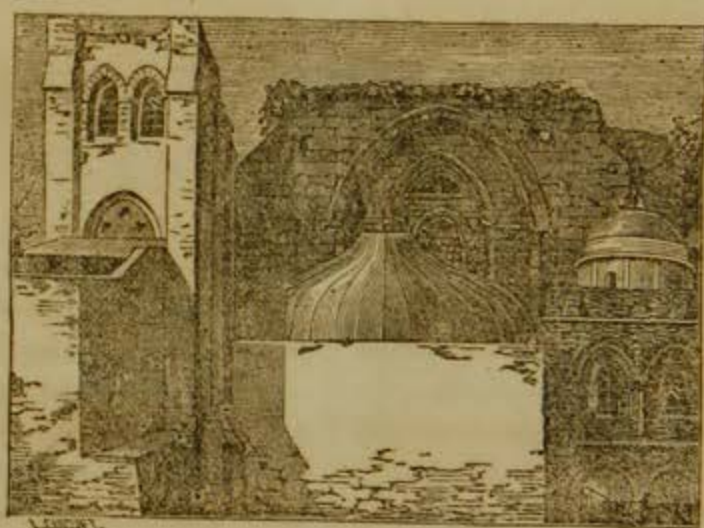

Մ Ի Օ Մ

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

ԸՕԳԸՅԻՆ • ԲԸՆԸՍԻՐԸԿԸՆ • ԳԻԸԳԻՏԸԿԸՆ
ԵՒ ՔԸՂԸՔԸԿԸՆ

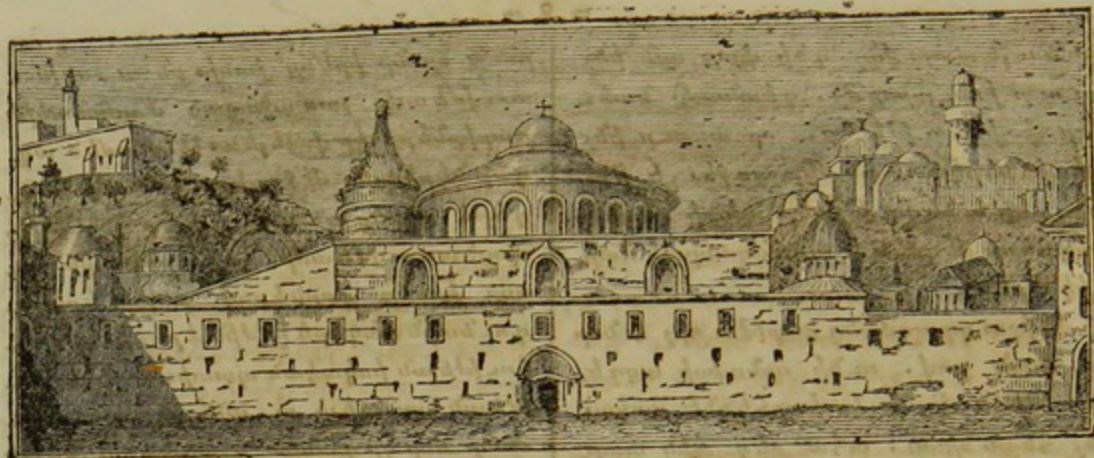
ՀԻՆԳԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ
ՇՐԶԸՆ ՄԻԸՄԵԸՅ

ՅԵՐՈՒՍԸՂԻՄ

Ի ՏԳԱՐԱՆԻ ՍՐԲՈՑ ՅԱԿՈՎԲԵԱՆՑ

1870

Մ Ի Օ Ս

ՀԱՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ
ԹԻՒ 1.

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

ՅՈՒՆԿԱՐ 31.
1870.

Ա. Զ. Գ. Ա. Յ. Ի. Ն., Բ. Ս. Ն. Ա. Ս. Ի. Բ. Ս. Ա. Կ. Ս. Ն. ԵՒ Գ. Բ. Ս. Գ. Ի. Տ. Ա. Կ. Ս. Ն.

ԱՆՅԵԱԼ ԵՒ ՆԵՐԿԱՅ ՏԱՐԻՆԵՐ

Նոր տարի միևեւ շնորհաւորելու բազմը կ'աւնենայ այսօր ամառվերթա իւր բաժանորդաց, խաղաղ և անգուրդ կեանս մաղթելով, կը յիշեցնէ իւր ընթերցողաց անցելոյն անցիլոյ նշանաւորներն յիշելու ամենօգտակար պարտականութիւնները, որոնք ոչ միայն մեծամեծաց ինչպէս կ'ըսեն երբեմն ի մաստուէր, այլ նաեւ հանրութեան օգտամատուց կ'ըլլան, եթէ ուղին անոր մէջ օգուտ մը քաղելու ձեռնարկել:

Եթէ չըջան չառնոր երկրագունդը, պիտի չըլլային արդեօք այս նոր ժամերն ու ժամանակները, և պիտի մնայինք կամ մշանջնաւոր գիշերոյ մը մութին մէջ և կամ երկայն ցերեկուան մը լուսոյն մէջ, որոնց մին անշուշտ

փափաքելի թէպէտ և չաւերու և միւսն խորշելի. ի վերոյ այս ամենայնի չէինք գիտեր ստուգապէս կամ միայն մնալ և կամ միւսոյն օգուտը, սակայն այսօր ահաւատիկ այս երկու ծայրից միջակ, տը բնութեան արարչէն պարգեւ ընդունած կը թաւալեմք երկայն և անհուն ժամանակի մէջ երկրագնդիս շրջանները չափեալ:

Ժամանակի փոփոխութեամբ կը յիշեմք նաեւ մեր փոփոխականութիւնը սակայն չեմք փափաքած մինչեւ ցարդ և կամ չեմք գիտեր փափաքիլ որ մեր ալ փոփոխութիւնները մեզ ծանօթ կարգի մը կամ սահմանի մը տակը դրուած ըլլայ, որպէս զի ինչպէս կը ղրտնամք արեգական շրջան

տունուին, այս ինչ դժի վրայ այն ինչ տուուր խաւարումի. գիտնամք նաեւ մեր փոփոխութիւնը, օր աւուր ինչ պիտի ներկայանան մեր առջեւ, և ինչ անցքեր և նեղութիւններ պիտի անցնին դարձեալ մեզմէն և առ հասարակ մարդիկներէն:

Սիշտ զգացմանց զարթուցիչ է նոր մը հնոյն քով. ունի այնպիսի ազդեցութիւն մը որ կը խորհեցնէ սակաւ ինչ հնոյն վրայ. ահա քեզ հին տարւոյ վերջին ամիսն անցեալ նորոյն առաջինն սկսեալ, որով կ'ստիպուիմք անշուշտ աչքէ անցունելով յեղյեղել մեր հինը և նկատել նորը:

Սեծամեծք ազգաց իրենց համար ինքնին թող խորհին իսկ փոքրագոյնք որոնց կարգը դարձեալ մերս հայկազ նեան սերունդ. Հայ Վազ. թող իւր վրայ առանձինն խորհի. որովհետեւ օգնութեան առաջին զօրութիւնն իր մէն կ'ըլլայ և ոչ օտարէն: Սեր թերին մենք կրնանք խորհիլ մեր պակասը մենք պիտի լեցնենք:

Վսկհատ նկատելու ենք որ հին աւտենին բաղդատութեամբ մեզմէ շատ աւելի դժբաղդ ազդեր եւս կը գրտնուին մինչեւ անգամ մեծամեծ ազգաց անուաններ որոնք առաջնութեան պատուով կը յիշուէին հին յիշատակարանաց և հնոյն օրութեանց էջերու մէջ, այսօր անոնց անուանակիր և ոչ մէկ անհատ կը տեսնենք մէջ տեղը: Պայծառ անուաններ ժամանակին փրատակացը տակ կը հեծեն. հնութեան ատենի գալարափողներու կեցցէից արձագանգներն այսօր ինչպէս լսեն ա կանջներն բուերու կուկու ին մէջ, և հառաչեն ոգիները սրտերու տոչորիչ տագնապաւը: Ս'հ ժամանակ, ինչէր անցուցիր:

Դարձեալ յուսահատ ալ նայելու չենք մեզմէ յառաջ դանուած ազգե-

րուն որոնք իրենց ջանիւքն ու աշխատութեամբ յառաջացած ժամանակին բարիքները կը վայելեն: Սեծամեծ ազգեր ներկայիս մէջ տերութեամբ հանդերձ, որոնց անունը չ'իշեր հնութիւն պայծառութեամբ կը հռչակուին այսօր իրենց գործերով բոլոր երկրագունդին մակերևոյթին իրեւր: Սարդկութեան իսկական պատիւն, ընկերութեան սքանչելի ու անհրաժեշտ սպամանը նոր կը գտնեն գործադրութեան պատիւը աշխարհիս զանազան կողմերը նոյն ինքն մարդոց մէջ. վերջին ժամանակացս մէջ մեծ տերութեանց և իշխանութեանց մեծագործութիւնը պիտի յիշատակուի գերութեան բարձումը. գերութեան որուն տգիտութեանէն յորդորուած էր բնազդումը և անոր խաւարէն մղուած: Հնոյն վարենի Վիրիգան նորոյս քաղաքակրթնայեալ աշխարհն է իւր ընթացիւք և քաջութեամբ: Վրառաժուտ Վրաբիան բարբեր ու երջանիկ հող իւր բնակչացը: Սխորածին Վգիպտոսը շաքարեղէգն կը բուսցնէ նորա տեղը: Վսիոյ մեծ մասը նահապետական սուլորութեամբ և հիւրասիրութեամբ իւր հացը կը տարածէ Վրոսպացոյն առջեւ աննախանձ, իւր բերքն ընկերին չ'անայելով: Սարդկան անմերձ չ'անային կամաց կամաց իւր դռները կ'ըսկի բանալ օտարին: Վնչու երկար կը քալեմք. բռնաւոր ոգիներու տեղ կը թագակալեն համատարած աշխարհի վրայ ընկերութեան յարգը պահելով Վստուծոյ տաճարացեալ ոգիներ. կը գահակալեն թագաւորներ՝ որոնք իւրաքանչիւր իրենց ժողովրդեան սրտերու մէջ կը հիմնեն նուիրական տաճարներ. տաճարներ, որոնց զանգաւ կը միշտ կը հնչէ նոցա կենացը: Ս'հ ժամանակ ինչեր ցոյց տուիր:

Հեռի տեղեր չգնացած իօսիմք

մեր խոսակցը, Հայոց աղքատ չուների տե-
րութիւն իւր ազգութեանը մէջ, ու-
նի մեծ տերութիւն մը իրեն պահա-
պանն ու խնամող. (և այս ոչ միայն
մեր այլ բոլոր մեր հայտնակալից աղ-
քերն) որ չը զանաւոր իրեն երբէք և ոչ
ինչ. փափաքած է միշտ իւր յառա-
ջադիմութեանը. իւր դպրոցներուն
ոչ միայն երբէք արգելք և խոչնդոտն
եղած չէ իւր ուսմանը մէջ, այլ նա մա-
նաւանդ եթէ երբէք պատահած ալ է
ուրիշներէ՝ բարձած, ձեռնտութիւնը
է և քաջալերութիւն տուած. նոյն իսկ
իւր ազգի ամեն անհատիցն հաւասար
խնամք ունեցած է և սորա անհատից
վրայ, զանազան հպատակ ազգեր ու
բոնք որ եւ է նեղութիւն մը կ'ունե-
նային, սա չուների երբէք վիշտ մը տաճ-
կատանի մէջ. (Եւր համար ճանաչե-
լով իւր բարեգործ տերութեան ե-
րախտիքը պէտք է բիւր շնորհակալու-
թիւն մատուցանէ երկնից, չինայելով
երբէք ջանք և աշխատութիւն իւր յա-
ռաջադիմութեանը, որով միայն պի-
տի կարողանայ ճանաչել իւր վայելածն
ըստ այնմ և աղօթել:

Եւստուծոյ ամենակարող զօրութիւ-
նն է որ իւր խորայելին վրայ կը հո-
վանացնէ Սեծին Կիւրոսի աջը, նոյնը
դարձեալ մեր խնամքը կը յանձնէ
թիւրքիոյ լիազօր իշխանութեան ձեռ-
քը, որ կարող է և նոյն իսկ փորձով
ցոյց տուած, որ միշտ մեր փափաքե-
լին կը շնորհէ մեզ:

Տերութեանս առ մեզ ունեցած
բարի հայեցումաճքը յոյս կուտայ մեզ
ամենայն ազգի ազգի բարութեանց
սպասել: Եւ ազգիս ալ մասնաւոր կրօ-
նական տեսչութիւնը հետզհետէ ա-
ռաջուանէ աւելի խոհեմագոյն ան-
ձանց վիճակելով աւելի կը հաստատու-
ուի մեր յոյսը ապագայ բարիքներու:
զորօրինակ:

Վեհ. Կաթողիկոսի ձեռնարկու-
թիւնները Ռուսաստանի մէջ. Հայ
մանկուոյն ձեռք կ'որկառելը, նոցա
համար չգտնուած տեղերը նոր 'ի նո-
րոյ դպրոցներ հաստատելու փոյթն
ու եռանդը, որ միայնակ պիտի պա-
րարէ նոցա ոգին և սիրտը բարի բա-
րի զգացումներով. ասոնց ամենէն ա-
ւելի գովելին պիտի ըլլայ էթէկը ջա-
նայ որ ազգայինք իրենց մէջ իբր բը-
նութիւն եղած, տրանձանքներն ու
ոչինչ համարելի խռովութիւններն
մէկդի թողուն այսուհետեւ. սովորին
գիտնալ թէ ձեռքերնին եղած այս
ինչ գործի մը հետեւութիւնն ի՞նչ է:

Կեցող զոր պիտի նետէ կտաւագործը
մէկ թել եւս պիտի աւելցնէ՝ կտաւին
գլուխը. կամ թէ ձկնորսին կաթիլն
աւելի կ'որսայ ձուկն, եթէ ուռկանը.
Վասն զի (երբեմն կը պատահի այսպէս
ալ) եթէ կկոցին ծոցը թել չկայ պատ-
րաստի, դու եթէ այն խելացիներէն
ես ձգէ մէկ դի ամեն գործդ և հա-
րիւր մէկ ժամ նետէ ու նետէ, դար-
ձեալ չաւելնար կտաւը և ոչ կէս թել:
Իսկ եթէ թել ունենայ իւր ծոցը,
մէկ անգամ միայն եթէ նետես, նա
կը թողու իւր հետքը. Հազարաւոր
ձուկերուն մէջ կը նետէ ձկնորսն իր
կարթը և կ'որսայ միայն մէկ հատ մը.
դարձեալ կը նետէ ուռկանը ձուկ չու-
նեցող ծովուն յատակը, և չը կրնար
որսալ եթէ ոչ քարի խիճերը. մինչդեռ
ուրիշ անգամ ուրիշ տեղ կ'որսար ե-
րեսնաւոր և հարիւրաւոր մինչեւ կը
պատուէրալ որսի շատութեանէն ուռ-
կանին ծակերը. Նշմարիտ է որ ամե-
նայն ինչ աշխատութեամբ միայն կը
գտնուի: Եւստովր և կ'ուտես:

Վմանապէս Երուսաղէմի Ս. Պատ-
րիարք հայրը, չունի ուրիշ ընելք մը,
եթէ ոչ հոգայ կատարելապէս իւր
դպրոցը, Ի լոյս ընծայէ ազգին հոգ-

Թիւնները յօգուտ նորա սերնդոցս ուստացայ մանկաւոյն : Հերիք է որ իւր եսանդը կայ և իւր չափին հասած : պիտի պսակուի անշուշտ միաբանութեանս ալ անխոնջ ջանից միանալովը : Սինչեւ հիմակուան աղատութեան անշանալուն միակ առիթն եղած է պարտուց ծանրութիւնը, զոր գիտէ ամեն որ թէեւ իրենք հեռի ըլլալով ներկայ չեն իրաց : Սա ալ յայտնի է ներկայ եղողներուն որ, պարտուց այսչափ ծանրանալէ ետքը դարձեալ դադարած չէ երբէք աշխատութիւնը, և իւր արդիւնքը վայելելու սկիզբն ըրած փոքր ի շատէ : « Աշխատութիւն յաղթող է ամենայնի » : Իրբիկոսի այս ճշմարիտ սկզբունքը հարկուէ մեր վերայ ալ պիտի ցոյց տայ իւր փորձը : Հաւատարմի անցեալ տարւոյն մէջ քանի մ' օրինակ հին ձեռագիրներ ի լոյս ընծայեց տպարանը և կը խոստանայ դարձնել նորոյս մէջ ալ հրատարակել ըստ կարի : միայն կը կարօտինք որ Վրդիս ընթերցատիրութիւնն ու հրատարականց սերը աւելնայ ըստ որում տպագրութեան փառաւոր մը որչափ փոյթ յառաջ երթայ, այնչափ ալ տպարանի կարողութիւնը պիտի աւելնայ : Արտը և արդիւնքն ալ ըստ այնմ հարկաւ պիտի յաւելնայ յօգուտ և իփառս լըութեան Վրդիս :

Վարձեալ ազգիս երբեմնակի յաջող և յարմար գործերն Վրդայնոցս սրտին բերկրութիւն մը առթեցին : Հատոնցունէ ի վեր ազգայնոց խիստ շատերուն բերնի վկայած հայրն այսօր ահաւասիկ բոլոր ազգին հայրութեան գահը կը բարձրացնէ ժամանակը : Ի՞նչ պէս չուրախանայ սիրտ մը երբ իւր փափաքը կատարուած տեսնէ : Տեսաւ և պիտի տեսնէ հետզհետէ, չնոխալեցաւ իւր ընտրութեանը մէջ, և պիտի բարեօրին Աստուծամով իւր գոր-

ծերը իւր նորընտիր Ս. Պատրիարքի խորհրդոյ օրինաւորութեամբը և խոհուն անօրէնութեամբը, սորա ընտրութիւնը առաջին և երկրորդ անգամ այնպէս ուղիղ ելաւ որ մինչեւ ցայսօր ուրիշ իւր նախորդներու միտքն անգամ եկած չէր : Իւր օգնական ընտրեց այնպիսի անձինք որոնք անշուշտ պիտի օժանդակէին և կարենան օժանդակել ազգային անհրաժեշտ և պիտանի գործերու մէջ :

Պործոց մեծապէս արդելք եղող խնդիրները, պիտի վերնան անշուշտ և ազգիս մէջ յառաջագիտութիւն օրող ոգի կրօններու միանալուն, և այլոց ալ իրենց ընթացիւքը նոր օրինակ մը տալուն կարծիք չմնաց : Վրդի բան մը կամ շատ ուշ կ'ըլլայ և կամ բոլորովին դժուար, և այս դժուարութիւնը կը լուծուի երբ աշխատութիւնը կ'սկսի : Պատրիարքներն ի՞նչ ընեն երբ ժողովուրդը չգիտէր իւր ժամանակին յարգը և չուզէր գիտնալ : Ժողովուրդը չուզէր երջանիկ ըլլալ, Տեութեան յանցանքն ի՞նչ է, (Վարդ մը չգործէր որ վայելէ, մարդ մը ի՞նչ ընէ :) Կանուկ չկայ մէջ տեղը, դատարարակը որո՞ւ կանչէ, որո՞ւ սովորեցնէ, աշակերտին ականջը չտեր, քանի աստիճանի պոռայ, կանչէ, որ լսեցնէ : Եւ աշակերտն ինչու լսէ զուր տեղն աշխատելով քանի որ համազում է թէ իրեն չափ չաշխատողներն եւս կ'ապրին իրեն պէս : Օրդը աշխատութիւններն են որ կրկին արդիւնք կրնան յառաջ բերել, միայնակ և առանձին աշխատութիւն մը մէկ մարդու մը միայն կուտայ արդիւնք :

Վրդերու կարգը կը համարուի այսօր նաեւ Հայր. նախնեաց այն ջանքը որ խնամած է մինչեւ ցայսօր ազգութիւնը, մեծ պարագը համարելու եմք մեզ ազգին ներկայ որդիքս զայն դար-

ձեռք ազգաց կարգին մէջ թողուլէ
զատ պատուաւոր ալ ընել ժամանակը
չկորսնցնելով : Տարիները կ'անցնին ,
մեզ համար մեծ պատկառանք ըլլա-
լու է որ նոր տարի բաժնի ժամանակ
նիստ անցեալին շահածնուս ուրախու-
թիւնը չունենամք սրտերնուս մէջ :
Եթէ այսպէս ըլլայ , արդէն հաստատու-
ած պիտի սեպենք որ ապագա մեծերն
ալ նոր տարիներ կ'անցունեն . վասն զի
անոնք ալ երբեմն փոփոխութիւն կը
կրեն . զորօրինակ կ'ըլլայ որ մարդիկ
կը կոտորեն ջնջելու նպատակաւ , ծո-
վը միշտ և անդադար շօշափելով իւր
ալեաց կատաղութեամբը , և մաշե-
լով երբեմն սորա յատակը , կ'ընդունի
սիրով իւր անդունդին տակ անոր գը-
լրումը : Ահա քեզ փոփոխութիւն ,
որ իրմէն չէ :

Իսկ իրմէն եղած փոփոխութիւնը
զոր մարդս կ'ունենայ , այն է որ սիրտե-
րը կը բերկրեցնէ : Ինչպէս ըսենք թէ
ճանապարհի մը վրայէն գետ մը կ'ան-
ցնի , որուն վրայէն անցնիլ ճանա-
պարհորդին անհրաժեշտ է . և տարի
մը յորդելով անցորդներուն մէկ քանին
գետին յարձանքը տանի . մարդը զայս
տեսնելով , որ կենաց վտանգ կ'ու-
տայ , այս վտանգին առաջին ուսու-
նորհելով կամ կը դարձունէ ճանա-
պարհն ուրիշ անցքով , և կամ գե-
տոյն այն անցքին վրայ այնպէս պինդ
կամուրջ մը կը հիմնարկէ , որ տարա-
հովիտէն զինքը անվտանգ անցնելու •
Այնչապէս յորդութիւն վերստին պատա-
հած ժամանակ կը տեսնէ որ անվտանգ
անցոյց ժամանակին վտանգաւոր կէտը :

Ազգի բոլոր անհատներն են որ կը
կազմեն ազգ մը և ոչ գլխաւորներն
առանձին . իւրաքանչիւր կարգի ան-
հատն իր պարտքն ուղղապէս ճանա-
չելու է անոր կատարմանը փութալով :
Այն անհատ մը մահուան կանչուելով

Ազգը չմեռնիր , այլ գետ կենդանի է .
և իւր գործերն ալ գործ • Անհատ մը
կամ երկու գործելով , ազգը գործած
չըլլար , որ իւր գործերը կատարուին :
Այսպէս և անհատ մը կամ երկու չի
գործելով կամ ի հակառակն ջանալով
ազգը չգործած կամ յետադէմ և կոր-
սուած չ'ըլլար , սակայն թերի կ'ըլ-
լայ աշխատութիւնը , և դիւրին ու
կատարեալ հետեւութիւն չկրնար ու-
նենալ : Ախարան զօրութիւն և միա-
բան վայելչութիւն : Եւ ազ զօրութի ,
չարաչար վայելք և թշուառութիւն :
Կրնայ ըլլալ որ մարդ մը առանձին
ապրի անբնակ կղզւոյ մը մէջ , սակայն
զուրկ է և չունի ընկերութիւն , և
եթէ պէտք է ունենալ մարդուն վա-
ելուչ կեանք , պէտք է հնազանդիլ
ընկերութեան պայմաններուն :

Եւ անհատին նկատմամբ ազգիս
ուրախացուցիչ մեծագոյն զօրութիւն
մ' ալ դպրոցաց յոռաջագիմութիւնը
պիտի ըլլայ : Այո , ուրախ սրտիւ կը
լսեմք զանազան տեղեր նոր ի նորոյ
դպրոցներ բացուիլը , սակայն ցաւօք
կը լեցուիմք երբ կը յիշեմք թէ չու-
նիմք դպրոցաց չափ ալ վարժապետ-
ներ : Անձկանարօտ կը սպասեմք վար-
ժապետաց աւելնալուն , որոց թիւը
գետ չափը գտած չէ մեր Ազգին մէջ ,
և կը փափաքեմք իրաւամբ . ըստ որում
նոցա թիւէն կախումն ունի և աշա-
կերտաց թիւերը , և որոց յառաջագի-
մութենէն ալ կը սպասեմք միայն ազգիս
ապագային լուսաւորութիւնը : Օր-
նազան լրագրաց էջերու մէջ երբեք
երբեք դպրոցաց աշակերտներու ոտա-
նաւոր յօդուածները մեզի բերկրու-
թիւն մը կ'առթեն , որոց վերայ ու-
րախ պիտի ըլլան անշուշտ նաեւ ազ-
գայինք : Հոգ չէ որ առաջին բերան սո-
ցա գրութիւնները թերութիւն ու-
նենան բաւական է որ սկսելովնին կամ

իրենց և կամ դաստիարակաց յառաջագիմուժեան անգուսպ բաղձանքը կը յայտնեն : Հունտ մը որ փտած չէ դեռ, և իրեն մէջ ունի սերման գորութիւնը, աներկըայ յուսալու է որ կըրնայ բերել մէկ հասկ մը, եթէ ունենայ սերմնացանն ու պաշտպանը :

Ահաւասիկ այն ուրախութիւնները աւետելով աղգայնոց կը մաղթենք յերկնից յաջողութիւն բոլոր աղգային գործոց և մանաւանդ Հայոց ամենապիտանի եղող սէրն ու միաբանութիւնը իւրաքանչիւր հայ անհատի համար առանձինն, և կը շնորհաւորեմք նոր տարին իրենց յուսալով զիւրութեամբ անցնել և զայս :

(Յետագայ երկու յօդուածներն եւս տարեգլխոյն հանդիսին մէջ կարդացուած են լատին . դպրոցիս աշակերտներէն, զորս իրենց նախախայրեք ըլլալուն թերութիւնը մէկդի առնելով, կը հրատարակեմք Սիօնի էջերուն մէջ ի խրախոյս աշակերտաց և յուրախութիւն այն աղգայնոց որոնք փափաք յայտնած են միշտ ամսաթերթիս էջերուն մէջ աշակերտաց դրչի արդիւնքն եղող տողեր տեսնել : Սանաւանդ Հնդկաստանէն կալկաթայի բնակիչ ոմանց բարեսիրտ և Ազգիս մարկուոյն յառաջագիմուժեանը փափաքող աղգայնոց համար, որոնք խիստ շատ անգամ թախանձած են զմեզ այս տեսակ գրութիւններ (աշակերտաց գրութիւն) հրատարակելու համար :

Խօսքերը սրտի գաղտնեաց յայտնութիւնք են փափաքանաց կը հետեւի աշխոյժ և եռանդ . ասոնցմով կը թելադրուի մարդ ի գործել . գործին կը հետեւի արդիւնք, որմէ կախեալ է մարդուս համար բերկրութիւն, երջանկութիւն և կեանք :

ԱՄԵՆԱՊԱՏԻՒ ՍՐԲՍԶԱՆ ՀԱՅՐ

Ահա այսօր ժամանակը, որ յաւիտենականութեան և անհունութեան բուն պատկերն է, իւր շրջաններէն մին ևս անցելոյն վրայ աւելցուց պակսեցնելով ապագայէն, ահա հինը անցաւ այսօր, և ներկայն անոր յաջորդեց և որով բնութիւնն ալ մեզ նոր տարի մը եւս շնորհեց :

Այո, բնութիւնը կը շարժի այսօր իւր հաշիւը ճշդիւ կը տայ ամենակալ արարչին . ժամանակը անողոգող իւր գործը կը տեսնէ և իւր ընթացքը կը շարունակէ անդադար մէն մի խոչնդոտ արհամարհելով . բայց տեսնենք թէ՛ բնութեան այս շարժումը մարդկութեան վրայ ազդեցութիւն մի ունի : — Այո, անշուշտ մարդկութիւնը ընդհանրապէս խորին մտածման մէջ կ'ընկղմի, կը սկսի խորհել թէ՛ ահա կենաց շրջաններէն մին ևս պակսեցաւ, ժամանակը կեանքէս մաս մը ևս առնելով հետը կը տանի և ես ալ աւելի ևս կը մօտենամ ծերութեան, ուր նիւթական ուժը կը պակսի, քիչ մը եւս յաւիտենականին անողոքելի ատեանը, ուր բարոյականն ալ միաօին կը պակսի . ուր գործել ոչ կարեմ, մուրանալ ամաչեմ . ինչ գործեցի անցելոյն մէջ, որոյ յիշատակութիւնը տալաւին մտացս մէջն է և որ քիչ մը առաջ ներկայ էր, շահեցայ թէ՛ մնասցի : Այո, մարդկութիւնը առհասարակ խոր քունէ մը կը սթափի, ծերը, երիտասարդը, մանուկը հաշույ կը նշուտին . նախ իրենց աշխարհային գործոց հաշիւը կը սկսին տեսնել բնականապէս . Ահա ասով յայտնի կը տեսնուի բնութեան շարժման մարդու վրայ բրած ազդեցութիւնը :

Բայց տեսնենք թէ՛ բարոյականին համար ալ սոցքան հոգ կը տանի . Այս

է անհամար օրուան խնդիրը. որ ամենուս ալ հաւասարապէս հասկանալի չկրնար ըլլալ:

Այն անգամ անցելոյն վրայ դարձը նենք մեր աչքը և խորին ուշադրութեամբ քննենք անցելոյ զաւակները, որոնք գրեթէ մարմնաւորապէս գոյութիւն չունին. այսու ամենայնիւ հոն պիտի տեսնենք, որ միշտ խառնական մեծագործութիւններ, փառաւոր դէպքերու առիթ եղող, յիշատակներ ձգող անձինք միայն այսօր բարոյական գործոց հաշուետուութեամբ բացած եւ ելումուտքն քննած են. ըսել է որ այսօր ևս նոյն տեսակ մարդիկ միայն բարոյականը կը խորհին, որ անկուրուստ է և անկողողպտելի: Ահա խնդիրը կը լուծուի ինքնին: Հաստատենք.

Պատմութեանց էջերը երբ ներկայացնենք մեզ, կը տեսնենք հայրենասիրութեւն և բարեգործութեւն սքանչելի պաշտօնեայք. մարդկութեւն փառաւոր ապագայ պատրաստող բարերարներ, գիտութեանց և արուեստից կենդանի հեղինակներ և մեծագործ մարդեր որոնք մարդկութիւնը մեծացուցած են իրենց սքանչելի խօսքերովն ու երկասիրութիւններով, որոնք թէ և ինչպէս քիչ մը առաջ ըսինք, անցելոյն տխուր և միանգամայն փառաւոր արձանացը տակ թաղուած են. բայց միանգամայն անմահ: Յարութի Պէզճեանը տակաւին այսօր կը յիշուի և միշտ պիտի յիշուի, անոր անցեալը փառաւոր, օգտակար, գեղեցիկ և վայելուչ եղած է, նա կը խորհէր այս օրս, և ինչպէս ժամանակաց անցեալը հորվուելով կը բարդուէր և բնութիւնը կը նորոգուէր, նոյնպէս Պէզճեանի առաքինութիւնքն ալ կը բարդուէին և կը նորոգուէին: Այսօր Չեր Արբազնութիւնը Ա. Հայր Խր. Նամաւատ, Չեր Արբազնութիւնը կ'ըսեմ, որքան կարելի է, որքան ժամա-

նակին պարագայները կը ներեն, կը խորհի, կը մտածէ և կը սկսի բաղմունք օգտակար միջոցները անցեալ օգտակար միջոցներուն վրայ, և նոր ի նորոյ նորոգել իւր սէրը՝ աղբային հէգ մանկոյն ուսմանց և գիտութեց երջանիկ և փառաւոր ճանապարհը մտնելու համար. որովք և զմեզ պարտաւոր կը կացուցանէք Չեր յաւիտեանս երախտապարտ լինելու և այսպիսի նշանաւոր աւուր մէջ կը ստիպուինք կարկառել մեր ձեռքերը դէպ ի յերկինս և խնդրել նոր և խաղաղէտ օրեր Չեր անդին կենացը համար: Այո. կը պարտաւորինք Սրբազան Հայր, կարկառել մեր ձեռքերը յերկինս խնդրելով Չեր աղգասէր գործոց համար նոր ի նորոյ յաջողութիւններ, վերցնելով Չեր գործոց և բաղձանաց նիւթական խոնդոտները Հայաստանեայց մեծութեան և յառաջագիմութեան համար:

Աւրբազ և Վուք Վեհառաւ Տէր, բարեհաճեցէք այսօր ընդունիլ իմ այս փոքրիկ նուէրս, որով կը փափաքեմ թարգման լինիլ աշակերտակցացս ըզգացմանց, զորս այսպիսի աւուրց մէջ առ Չեր Արբազնութիւնն յայտնելու բարեբաղդութիւնն ունիմք:

Իրեմայ Դաւ. աշակերտաց,
Սարգիս Պողոսեան:

1870—Յունիս—1—

յԱՐԽԱՆԱԳԷՄ:

ԱՄԵՆԱՊԱՏԻԻ ՍՐԲԱԶԱՆ ՏԵՐ ԵՒ
ՀՈԳԵՒՈՐ Ս. ՀԱՐԲ

Այսօր զուարթագէտ արփին նոր արշաղուսով մը թուական մըն ալ շնորհեց աշխարհի և Հայութեան, այն է 1870 թուականը. Ա. Հայր այս նոր

բառը երբ զգայուն և խափան սրտե-
րը զգան, կ'սկսին անշուշտ գիտողու-
թեան առնել անցեալը, և հեռատեսել
ապագայ մին ալ: Անցեալը, որ շատե-
րը իրեն գիշատիչ ժանեաց տակ մա-
շեցնելով զանանք իրենց ցուրտ շիրմին
գուռը հասցուց, և շատերուն աչքե-
րը աղի արտասուօք լեցուց, մտաբե-
րեց որ երբեմն ներկայ թուականիս
նման, այս թուականն ալ չնոր-
հաւորեց մեծամեծ խոտուածներով,
սկսաւ հայր գգուել զիրօր սիրելի եւ
ուխտել, քանալ յօգուտ աղքատութեան
և կրօնի. բայց միայնաւ արդեօք եւ
գործեց թէ ոչ, եթէ միայտ և գոր-
ծեց ներկայս ալ մեծամեծ խոտամամբ
կը լեցնէ, և ապագային ալ բարեբան
կու թեան յոյսեր կուտայ, իսկ եթէ
ոչ, ունայնութիւն է ամենիք և ժամա-
նակի կորուստ. աշխարհիս մէջ ամեն
գործ իր վախճանն ունի, և ամեն աշ-
խատութիւն նպատակ մը: Գործի մը
հանդիսաւոր կատարմանը և պսակի
արժանի բըստն համար, կամք, եւ
ռանգն և աշխատութիւն պէտք է. և
աշխատութիւն մը արգասաւորելով
ոյն տունն օգտակար կ'ըլլայ երբ բա-
րի նպատակի կը ծառայէ գործողը. ե-
թէ ոչ, իրը չորիքներ յառաջ բերելով
երկպառակութիւններ, քէն և վեհժ-
խրնդրութիւններ կը ծագեցնէ, որ
անհանգստութեան առիթ է միշտ:
Ենթադրութեամբ ըսենք, տուն մը
որուն ընտանի անհատները երկպա-
ռակութեան ոգւով կը սնանին, եւ
չունին երբեք իրենց արեան երակնե-
րուն մէջ եռանդ և ոգի իրենց գրա-
ցիներուն յարձակմանց դէմ մաքսուե-
լու, անոր համար շատ վտանգաւոր
հետեւեանքներ կրնան գուշակուիլ և
այս գուշակութիւններէն ալ շատ
քիչ անգամ սուտ կ'ելլեն և կը որ-
խային: Այլ վառութիւն է բանա-

կանի մը համար: Արջապէս կ'ըսեմ
աղբ մը որ իր թշուառ կայութեան
մէջ անցելոյն անխորձ ամենեւին, այս
սինքն երեկ ինչ որ եղած է կը մոռ-
նայ այսօր, և ներկայիս մէջ դանդաղ,
այսինքն այսօրունէ վաղուան պատ-
րաստութիւն մը չտեսներ, եւ ա-
պագայն չընտրատեսէր, այսինքն չը
խորհր թէ այս ինչ բանն ինչ հետե-
ւութիւն կ'ունենայ, թշուառ է նա
իր կայութեան մէջ մինչեւ ի կործա-
նումն, ըստ որում երկպառակութեան
մէջ չ'կայ ամենեւին սէր և միութիւն,
և աղքատաց գործայ սկզբունք, և հե-
տեւապէս կամ դադարումն, և կամ
կորուստ ժամանակի յանօգուտ, թե-
րեւս մնաց իսկ. հոն յառաջադիմու-
թիւն չ'կայ երբեք: Իսկ ընդ հակա-
ռակն այն տունը կամ աղքատին գեր-
դատանը, որ հոգւով չափ կը ճգնի իր
ընտանեկան միութիւնը պահպանել,
սիրել կրօնքն ու հայրենիքը, քանալ
զայն ծագիկցնել, բարեւոքել դպրոցնե-
րով աղքատին թերթերով, մամուլը
բարեկարգելով, և աղքատին գործերը
ընկերութեամբ դէպ ի կատարելա-
գործութիւն յառաջացնելով, և ի սէր
կրօնի և աղքատութեան իր դրացի աղ-
քաց հետ հաւասարապէս գէթ յա-
ռաջ մղուելով: Սոսկ ըսելով այնպի-
սի աղբ մը կրնայ տառջին տեղն բռ-
նել լուսաւորեալ աղքատ շաբին մէջ:
Սրբազան Հայր, երբ վերացուցմամբ
հանրացնենք մեր գաղափարները կը
տեսնանք որ մենք ալ ունինք աղբ մը,
իւր որդիքն երջանկութեամբ սնուցա-
նող Հայրենիք մը, ճշմարիտ ու սուրբ
կրօնք մը, բայց հարցնենք թէ արդ-
եօք լուսաւորութեան և յառաջադի-
մութեան փափագող աղքատ, վերայ
յիշեալ հանդամանքները ունին թէ
ոչ, երբ այսպէս հարցնենք հոց կեն-
դանի պատմութիւնները մեզ ի պա-

տասխան, կենդանի կը նկարագրեն հայկական աշխարհի, կրօնից, ազգի և հայութեան անդձեռն պատկերը. հայկական աշխարհ մը, որուն նմանը տիեզերաց վրայ հաղուադիւտ. հայրենիք մը ուր առաջին անգամ եզեմահան գրախօսը եգաւ. վերջապէս հայրենիք մը ամեն աշխարհներէ և հոգեբէ տւելի բարեբեր, յուսթի, և հոգալից բլրալով ամենէն աւելի երջանկութեան յարմար է. որ մարդուս ամենակարեւոր պէտքը կը պատրաստէ տարուէ տարի լիութեամբ իւր որդւոցը: Աւելիք նաեւ կրօնք մը, որուն դէմ զինեցան բարբարոս միտպետութիւններ, բայց կրկին յետո կեցան, կրօնք մը որ երբեմն հեթանոսներէ, և երբեմն Հոյներէ, և ուրիշ կրօնքներէ պախարակուեցաւ, բայց վերջապէս իր յաղթական դրօշակը պարզելով կարծիքները, տարակուսանքն և տկարութիւնները ջնջեց և յաղթական փառօք բռնութիւններէն ինքզինքը դուրս կորզեց. բարոյապէս իւր արեամբք ներկուած հայութիւնը, և ազգ մը որ նախնի դարերուն մէջ հագւով ձգնեցաւ իր կրօնքը և ազգը պաշտպանելու, տանջեցաւ նա արեւով և հրով ի սէր իւր կրօնին. տառապեցաւ երկայն, չարչարեցաւ շատ, բայց «ուր առաւելան չարիք անդէն առաւելան և շորհք», որչափ նա չարչարուեցաւ, աւելի զարգացաւ և հուստոյ հիման վրայ հաստատեցաւ: Ահա այս է Բարեխնամ Ա. Հայր և Արժանապատիւ Հարք, հին դարերու մէջ նախնեաց կրօնի, ազգութեան, հայրենեաց, համառօտ նկարագիրը, ըստ իմ նկարագրելու կարեաց: Ահա հայրենասիրութեան բուն ոգին, որն որ մինչեւ ԺԹ. դարու սիրոյ եւ միութեան շղթայներով անլուծանելի մնաց դուրս հայրենասէր, և զգայ

ուն սրտերու խորը, բայց երբ նախախնամութիւնը հայութեան Ժ. Թ. դարա շնորհեց, հրձուեցաւ հայութիւնը, ուրախութեան ժախտ փայլեցաւ վերաւոր և տառապեալ հայատանի վրայ, շարժեցաւ ազգը հանդարտելով օտար ազգեցութեանց վնասներէն, խորհեցաւ որ ապագայ մ'ունի սկսաւ նորա ճանապարհը վնասել, և դտաւ դպրոցաց մէջ. ուստի ջանաց դպրոցներ բանալ, գրականութիւնը ծաղկեցնել. և այսպէս կը ջանայ մինչեւ 1870 թուականը այսօր, նոյն ջանքը աւելցնելու վրայ բլրալով:

Ասաւոր լուսով անվիանգ կրնայ անգործանալ և լուսաւորութեան նուազանգիստն հասնիլ, ուստի հանրուէ դաղափարները ընդարձակելու համար սահմանեց մամուլ, որ մեծ լոյս արձարծեց հայկական նաեւ՝ աշխարհին վրայ. 1869 թուականը՝ պաշտեց ազգը, սկսաւ ողբալ անցելոյն վրայ ճանալ գործել ներկային մէջ, և բարեութիւն տպառնին: Ասոր ամենը գործելու համար գիմեց ժամանակի, որուն մէջ հանգարտեցան բարբարոսութիւնները, և ուսուէն ու մտաւոր լոյսը գործադրուեցան իբրեւ հասարակաց լուսաւորութեան ամենամեծ միջոց, այս ժամանակը կենդանութեան շունչ առաւ մարդկութիւնը և ուզեց յառաջանալ այն լուսաւորութեան ծոցը որ իրեն երջանկութիւն կը խոստանար. գիմեց յառաջ իւր բարեխը նամ և մեծազօր տերութեանն ատենէն մինչեւ անգամ օգտակար միջոց մը ձեռք բերելու աշխատեցաւ և ընդունեց նորա բարեգթութեան շնորհիւ: Ահ իրեն համար երկրորդ տարեգրութիւն մը եւս սկսաւ տօնախմբել: Այտերու վրայ վիշտ, յետոյ բերկրանաց վրայ ալ բերկրանք. և ահա այսպէս յաջորդեցին հեռզհետե նաեւս

Ազգիս առանձին հազարարծուք եւ հին տարւոյն ալ, այսօր նոր տարի մը նաեւս Արեւդան Հայր, Հայ ազգը կ'ուխտէ այս նոր տարւոյս մէջ գործել միաբանութեամբ եւ կը հրձուի որ իւրաքանչիւր հասարակութիւն իւր պարտիրը քաջ ճանաչելով ազգին ապագային բարւոքութեն համար անխոնջ կը ջանան, չքննարկելով քիրան եւ աշխատանք:

Այս պարտականութիւնը ճանաչող հասարակութենէն մին ալ Ա. Աթոռոյս միաբանութիւնն ըլլալով իրաւունք ունի այսօր ուրախ ըլլալու, որ ինքն ալ յաջողած է ունենալ ազգին մէկ մասի մանուկները կրթելու կարողութիւն, եւ կը ջանայ նաւարկել կրթութեան յուշկիրնթաց նաւակով տգիտութեան ովկիանոտի յանդուգն ալքըները սլատառել ու հասնիլ լուսաւորութեան նաւահանգիստը, որ է միակ կամքը, եւ իւր ըզձից սրակումը:

Աւստի Ա. Հայր հասարակութիւնս մտաբերելով, որ իւր Առնիւն կը ներկայանաք տգիտութեան գերութեանէ ազատելու ջանք չննայելով մեզ, ուստի կը մաղթենք նոր տարւոյս մէջ նոր կեանք եւ նոր տարիներ եւս որ լիովին ջանաք աշխատիլ եւ Չեր փափաքանացն հասնիլ, ինպատ մատող մանկանցս: Ար մաղթենք Արարէն սէր եւ միութիւն թորդումեան ազգիս: Եւ բազմաթիւ միաբանութեանս նոր կեանք եւ մտաւոր ըյս ապագայ կենացս մէջ: Թող չընանայ մեզ երկինք տալ:

Արդ Ա. Հայր հաճեցէք ընդունիլ, այս մեր երախտարին ինչչան չընորհակալութեան, զոր ներկայիս Չեզ կը մատուցանեմք յանկեղծ սրտէ:

Խ Ո Ր Հ Ր Դ Ա Ծ Ո Ի Թ Ի Ի Ն

Ծ Ո Վ Ո Ի Վ Ր Ա Յ

Արկինքը պարզ է, ծովը խաղաղ, չոգենաւը կը սրանայ եւ ես կը խորհիմ: Ար խորհիմ եւ Արտուծոյ երեք մեծ ըստեղծութեանցը կը ներկայանան աչացս եւ մտացս տեսարանին, — լերեւէն երկինք, ներքեւէն ծով, եւ երկուքին միջնակայ լին մէջ Էս Ժարդ: Արկինքը անհուն եւ անեղբ, ծովը՝ ըյնատարր, իսկ ես՝ մարմնով սահմանաւոր եւ հոգւով՝ անսահման, ծովէն ընդարձակ եւ երկինքէն բարձր: Ինդարձակ եւ բարձր եմ ես այն հոգւով, վասն զի սոյն վայրկեւ նիս մէջ մտքով կը թափանցեմ ծովուն խորքը եւ կը քննեմ ու կը դատեմ, սրտով կը բարձրանամ երկինք, մըթնորոր կը ճեղքեմ, ամպերու եւ սառնամանեաց գաւառներէն կ'անցնիմ եւ երկնակամարի ամենավերին բարձրութենէն կ'ամփոփեմ մտացս մէջ բոլոր տիեզերքը, երկինք եւ երկիր, ծով եւ ցամաք եւ համայն տարալութիւնը: Այս ամենէն յետոյ կը խօսիմ նաեւ բնութեան Արարչի հետ, կ'աղօթեմ, նորա կատարելութեանց եւ մեծութեան վրայ կը խորհիմ, կը մոտենեմ եւ կ'ըրանչանամ: Ինչ անհունութիւն եւ ինչ սքանչելիք:

Ամեղոտի երկինք, կը մրկի օդը, կ'ալեկոծի ծովը, մարմինս կը սարսի եւ կը տատանի, սակայն հոգիս անսասան է: Իայց միթէ հոգիս սասանմունք չունի, միթէ հոգիս չալեկոծի: Այն կը սասանի եւ կ'ալեկոծի, բայց իւր ալեկոծութիւնը անկախ է ծովի ալեկոծութենէն եւ տիեզերաց սասանութենէն: Հոգիս կ'ալեկոծի նաեւ ցամաքի վրայ, նաեւ այն ժամանակ, երբ երկինքը խաղաղ է, երկիրը ծիծաղալիս եւ բովանդակ բնութիւնը՝ ան-

1870 Յունւար 1.

Ա. Դ. Վ. Բ.

Արարատի:

Ներսէս Պաղատասարեան

Անիայի:

դորը : Ինչէն է հոգւոյս արեւոմու-
թիւնը : Իողծիս վողովմունքէն և սրբ-
տիս անհանգստութենէն : Այս իմ
հոգիս եւս անհուն ծով մի է , որ եր-
բեմն կը խաղաղի և երբեմն կ'արեւոծի .
իմ սիրտս անեղը երկնամասն մի է ,
որ երբեմն կը մթափնի և կը փոթորկի
և երբեմն տրեգականաղարդ և աստե-
ղաղարդ կը շողշողայ : Միտքս արագա-
հաս նաւ մի է , որ մի ակնթարթի
մէջ իւր խորհրդածութեան բոլոր
բեռներով կը սրանայ և կը չափէ ովկի-
անոսներու անհուն տարածութիւնը :
Այսպիսի մտախառնութեանց մէջ կը
դգամ ես թէ՛ որչափ մեծ ստեղծած է
զիս իմ Արարիչը , բայց կը դգամ նոյն
պէս թէ որչափ ինքզինքն կը նուաշ-
տայնեմ ես երբեմն :

Թող փոթորկի ծովը , թող որոտայ
երկինքը , չեմ սասանիր ես , եթէ կա-
միմ : Բայց թող ժպտի համայն բնու-
թիւնը , ես կը սասանիմ , եթէ կամքս
կորուսած եմ : Ահագին ծովը կարող
չէ զիս ընկղմել և անուշա անհետացը
նել . բայց ես կարող եմ մոռացու-
թեան մէջ թաղել իմ կեանքս և յի-
շատակս : Այս տեղէն կը դուշակեմ
ահա , որ որչափ մեծ և հզօր եմ , այն-
չափ անզօր և տկար , մեծ եմ հոգւովս

և տկար մարմնովս , հզօր առաքինու-
թեամբս և անզօր մղութեամբս : Կը
դուշակեմ որ Արարիչն է , որ մեծ և
հզօր ստեղծած է զիս , և ես եմ , որ
կը տկարացնեմ զիս : Հետեւապէս կ'ի-
մաստասիրեմ , որ ես Աստուծով միայն
կարող եմ մեծ և հզօր մնալ , Աստու-
ծով միայն կարող եմ տիեզերաց իշ-
խել , ծովը քննել , երկինքը զննել ,
ցամաքը չափել և սահմանաւոր մարմ-
նովս անսահման կեանք ունենալ : Ի՞նչ
է անդնդասար ծովը Աստուծոյ առջեւ
եթէ ոչ կամթիլ մի ՚ի դուլէ : Ի՞նչ է
անեղը երկինքը , եթէ ոչ մոգաղաթ
մի . զոր Աստուած երբ կամի՝ կը գա-
լարէ : Բայց ո՞չ ապաքէն և ես Աստու-
ծոյ պատկերն ու նմանութիւնն ունիմ :

Արդ՝ ով Արարիչ , մեծութեւ և զօ-
րութեան մէջ պահէ զիս , մի թողուր
ծովի պէս արեւոծիլ , երկնքի պէս փո-
թորիլ , երկրի պէս ցամաքիլ և գի-
շերուան պէս խաւարիլ , Ղիտեմ ես
և կը խոտովանիմ , որ քեզմով միայն
մեծ եմ ես և հզօր , քեզմով միայն ինչ
եմ ես , իսկ առանց քեզ՝ ոչինչ :

4 ԴԵԿՏ. 1869 :

* * *

ՍԵՐԵԿԻՆԻԱՆԻՆ ԿԵԱՅ :

Ա. Ռ. Ա. Կ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

Կը պատմուի թէ ատենով անասուններն անբան ,
Սէկոտեղ գալով կը խօսէին իբրը մտորիկ բանական .
Օձուն լեզուն շատ ըստ գիտէր մեր նախամայրը Աւան ,
Եւ Բաղլամ իշուն խօսքին կուտար ուղիղ պատասխան :
Ասոնց նման տարօրինակ կան շատ բաներ պատմուած ,
Որ հին մարդիկ աս ամենուն տկանատես են եղած .
Ահա անոնց մէկ պատմութիւնն իբր օրինակ հոս գտուած ,

Թէ անտառներ ինչ քաջութիւն ինչ յաղթութիւն են ըրած :

Աղուէսն ու Վաղ մէկտեղ գալով խորհուրդ կ'ընեն մէջերնին ,
Թէ ինչ կերպով կրնան յաղթել այն մեծ հակառակորդին .

Եկնէր կ'ըսեն տանք ձեռք ձեռաց ու ճար մ'ընենք այս բանին .

Հեղուներ արիւն , զոհներ մեր կեանք ու չը վախճանք բնաւին :

Ինչու այսպէս անգոր տրկար մենք երեւնանք իր աչքին ,

Սէր քաջութիւն չը յայտնելով զօրացունենք թշնամին .

Այսոր նման շատ խորհուրդներ կ'ընեն շատ բան կը խօսին ,

Եւ յաղթելու շատ հնարքներ ու շատ կերպեր կը խորհին :

Սինակ չլլար , կ'ըսեն այս բան , լաւ տանք արջուն ու խողին ,

Թող դան անոնք ալ միանան որ դէմ դնենք իր ուժին .

Ու լաւ տալով , մէկ տեղ գալով գաղտնի կերպով կը խօսին .

Իողը մէկէն երգում կ'ընեն որ չը յայտնեն ուրիշին .

Աղուէսն յառաջ մօտենալով խրատ կուտայ ամենին ,

Եկէք , կ'ըսէ , մէկ մը երթանք և հարցունենք Վիտին .

Նայինք ինչու ըզմեզ գերի ըրաւ այս չոր գաղանին ,

Ար չը թողուր անտառներն ազատ կերպով արածին :

Ինչու այսպէս ահով դողով պիտի չըջնաք շարունակ ,

Իր ոտիպի ձայնէն դողանք , վախճինք , մանենք ծակէ ծակ .

Թող կորսուի որ մենք ազատ կերպով չըջնաք լայն արծակ ,

Ու մեր կամքին ուղածին պէս առնենք ծախսեր համարծակ .

Պուշէ Վիտ լսէ մեզի և ճար մ'ընէ այս բանին ,

Ու մեր մէկուն հրաման ընէ իշխող վնեւ ամենին .

Իայց թէ որ մեր աղերսանաց ականջ չըտայ բնաւին ,

Սի սիրտ , մի կամք , և մի մարմին զինինք , յաղթենք թշնամին :

Ամենքը մէկ խորհուրդ ըրած ելան գացին Վիտին ,

Իողին իրենց կրած զգեստն մէկիկ մէկիկ պատմեցին .

Ու երբ Վիտ մօտիկ ըրաւ շատ բարկացաւ այս բանին ,

Ամեն ատեն ըսաւ անոնք ձեր հետն անգամ թ կը վարուին :

Այս բանն արգէն ևս դիտնալով ձեզ ալ տուի զօրութիւն ,

Որ կարենայք յաղթել անոնց թէ ունենաք միութիւն .

Պացէք ուրեմն և միացէք որ տասնայք յաղթուիւն ,

Թէ ծայլ ըլլայք և բաժնուիք չիք ձեզ յինէն օգնութիւն :

Երբ լսեցին թէ միութիւնն է իրենց ուժն ու վահան ,

Թէ որ քանակ և աշխատին պիտի յաղթել կարենան .

Այս խօսքերէն թուրն մէկէն սիրտ առնելով զօրացան ,

Եկէք ըսին երթանք շուտով և յարձակինք իր վրան :

Աղբարք եկէք , ըսաւ աղուէսն ձեզմէ յառաջ ևս երթամ ,

Նայիմ ունի իր հետն ընկեր տեղն ի տեղովքն իմանամ .

Երբ միայնակ դանեմ ծածուկ կերպով նշան մի ձեզ տամ ,

Սէկէն ի մէկ յարձակեցէք ու քաջ եղիք , ձեզ անանամ :

Աղուէսն յառաջ անցաւ գնաց և դաշտ ու ձոր անդադար ,

Կը պըտըտէր կը սրտներ ու գտնելու կը քննար ,

Երբ հեռուէն տեսաւ առիւծն որ միայնակ շուրջ կուգար ,
Նշան տուաւ իր ընկերացն որ դան զինին քաջաբար :

Եկան հասան բոլորն մէկէն ու չորս կողմէն պաշարած ,
Որ բռնցի և որ ժանեօք տուին չարին շատ հարուած .
Եւրիւծն ահեղ ձայնով գոչէր տկարացած ու նեղուած ,
Որ իւր ծառայ անասուններն դան օգնութեան խումբ կազմած :

Բայց անասունք երբ լսեցին սոսկալի ձայնն առիւծին ,
Որ միշտ « հատէք ինձ օգնութեան » գոչէր ձայնով ահագին .

Ի՞նչպէս կրնանք վտահանալ ու մօտն երթալ կ'ըսէին ,
Ու իր քովէն բոլորն մէկէն անէ՛ծք տալով վախէին :

Եւրիւծն հարուած տուին գլխուն որ վիթխարի մեծ մարմին ,
Բոլորն մէկէն մեծ քաջութեամբ կործանեցին զայն գետին .
Թէ եւ իրենք ալ մեծ վերքեր ընդունեցին նոյն կէտին ,
Բայց վերջապէս միութիւնով յաղթող եղան թշնամին :

Իսկ երբ դարձան պատերազմէն ուրախ զուարթ վառաւոր ,
Եկէք ըսին խորհուրդ մ'ընենք թէ ո՞վ ընտրենք թագաւոր .
Եւս բիւրաւոր անասուններն իշխող կ'ուզէն զօրաւոր ,
Որ չը կրէ զլիզուլութիւն տկար եղողն եւ անգօր :

Գունն ո՞վ կուզէս ըսին արջուն ընտրել մեզի թագաւոր ,
Ինձմէն յարմար ո՞վ կայ ըսաւ որ հաճութիւն տամ անոր .

Եհա գէմբօլս եմ ահա ելի և մարմնով զօրաւոր ,
Երբ զիս ընտրէք կրնամ ըլլալ անգութ և մեծ բռնաւոր :

Խօղն անդիէն մէկէն ՚ի մէկ գոչեց չըլար բռնաւին ,
Ես չեմ կրնար հաճութիւն տալ ինձմէ ՚ի զատ ուրիշին .

Ես միայն , ես կարող եղայ յաղթել հսկայ առիւծին ,
Գուք ալ տեսա՛ք չէք վիտցեր իմ քաջութեանս ահագին :

Եղուէսն ալ շատ խօսքեր կ'ընէր համադելու կը քանար ,
Գլուխ եղողն պիտի ըլլայ կ'ըսէր խելօք ու ճարտար .

Թէ եւ մարմնով էք զօրաւոր և ես ձեզմէ եմ տկար ,
Բայց գիտութեամբ և հանճարովս մի միայն եմ ես յարմար :

Բայց արջն ու խօղն միայն իրենց անձին օգուտ խորհելով ,
Ես միայն , ես կը պոռային իրենց ուժին յուսալով .

Բոլոր վայրի անասուններն յարմար ատեն գտնելով ,
Ուղածնուն պէս կը խաղային դատող պատժող չըլարով :

Դարձաւ աղուէսն ըսաւ գայլին դուն ի՞նչ կ'ըսես այս բանին ,
Գիտես որ ես էի խորհողն ու մտածողն առաջին .

Եւսն այնքան աշխատութեանս չը կայ գիտցող բռնաւին ,
Շիմա ատնք ելեր մեզի տիրող ըլլալ կ'աշխատին :

Ի՞նչու համար մենք զինեցանք և յաղթեցինք թշնամին ,
Որ աղատինք գերութենէ ու տէր ըլլանք մեր անձին .

Երկար ատեն անհոգութեամբ գերի էինք առիւծին ,
Եւստ ըլլանք այսուհետեւ , չըլանք ծառայ ուրիշին :

Ետր նման խել մը խօսքեր մէկզմէկու խօսեցան ,

Եւ ուխտ ըրին իրենց անձին որ աշխատին միանան .
 Ելան դայկն արջուն խողին ու շատ բաներ խօսեցան ,
 Որ չը վիճեն մէկմէկու հետ այլ մէկ հնարն մոմտան :
 Ի՞նչու համար ըսաւ աղուէսն մէկմէկու դէմ կը զինիր ,
 Սխիւթ բռնի պիտի տիրէր , ու առիւծին նմանիր ,
 Գիտցած եղիր , որ անամնոց դուք ատելի կը լինիր .
 Ու ձեզ դարան կը պատրաստեն , որ դուք շուտով կորսուիր :
 Եկէք ուրեմն , երթանք կրկին և հարցունենք Վիտայն ,
 Նայինք սրուն կուտայ հրաման իշխան լինել ամենին ,
 Երբ լսեցին բոլորն մէկէն շատ հաւնեցան այս բանին ,
 Երթանք լսենք նայինք թէ ո՞վ արժան է այս պաշտօնին :
 Ըմենքն մէկէն գնացին շուտով և հարցուցին Վիտայն ,
 Նայինք սրուն կուտայ հրաման գլուխ լինել ամենին ,
 Ո՞վ յիմարներ , ըսաւ Վիտա միթէ մոռցայք առիւծին ,
 Չեզի ըրած բռնութիւններն և զրկանքներն առաջին :
 Եյսաւ հետեւ չըլլայ ձեր մէջ տէրող կամ պէտ բնաւին ,
 Թէ չէ շուտով մեծ բռնաւոր կ'ըլլայ նման առիւծին .
 Պէտք է յիշէք որ դիւրութեամբ չը յաղթեցիք թշնամին .
 Հիմա կրկին կը փափագիք գերի ըլլալ ուրիշին :
 Եւ ասկէ վերջ միայն օրէնքն ըլլայ ձեզի կառավար ,
 Որ ճանչցունէ ամեն մէկուն իրաւունքներն հաւատար ,
 Սիշտ ջանք ըրէք տկարներուն խնամք տանել հայրաքար ,
 Երգարութիւնն ու իրաւունքն իշխան ձեզի տիրաբար :
 Ինչպէս կ'ուզէք որ ուրիշներն ընեն ձեզի լաւ թէ վատ ,
 Գայեք դուք ալ մէկզմէկու նոյն բանն ըրէք անընդ հատ .
 Ու սիրեցէք միշտ մէկզմէկ իբրեւ եղբարք հարազատք ,
 Որ երջանիկ ըլլայք ուրախ զուարթ հանգիստ և ազատ :

1870 Յունւար 10

Կարապետ Սիւրճեան
 Երաբլերի :

ԱՌՈՒՍԵԱՆ ՀԱՅՈՑ ԲԱՂԴԻՆ

Երգ երրորդ նուագ
 Ի չարագուշակ ,
 Որ սեւ սեւ ամպեր
 Գող փոթորիկներ
 Քու դէմքը սիրուն
 Պահեցին հեռուն :
 Եւ մեզ ալ անգութ

Տեղացին կարկուտ ,
 Լացինք օրերով
 Չկայր սէր գորով .
 Սգացինք առատ
 Չըրին արդար դատ ,
 « Գարձուցէք հիմիկ
 Բանք , մեր ասողիկ » .

«Սաստիկք քո, Լսողիկ»
Գողացին սաստիկ,
Հատ բրինք աղերս
Գարձուցին երես:

Բսինք «մեռնինք մեք
Լսողի Լսողիկն հեգ»
Թաթղեցինք յարևն
Սեր զէնքն աննրկուն
Գրիչ թէ լեզու,
Թերթ, մամուլ հատու:

Հուտ բրինք գրահ
Հատ տուկնք և զոհ,
Հոն գութ մը արդար
Յերկնից իջաւ վայր:
Պատուեց վարագոյր,
Յրուեց մահաբոյր
Լմուկերն մթազին
Աչքէդ լուսագին:

Տեսաւ ամեն մարդ
Ո՞րքու Հայոց բաղդ
Բսին, «ապրին միշտ
Սէկտեղ և անվիշտ
Թէ Հայուն որդեակ
Թէ իւր Լուսեակ»:

Եւ մեք անձանձիր
Կուգանք ծնրադիր
Քու սուրբ տաճարիդ
Ո՞ր աստղիկ վճիտ,
Ո՞ր կէ օրէնք լոյս
Յորան և քաղցր յոյս:

Իցիւ թէ նորէն
Չգայր անօրէն
Չեռք մը նախանձու
Լղբատ զողարու
Տալ քեզ յորութեան
Չորս օրն սխրութեան:

Լյն ատեն Լսողիկ
Լըուսեակ գողարիկ
Քան ողջ աշխարհիկ
Հէգս եմ երջանիկ:

Թ Ա Թ Ո Ւ Լ

67, Լսողի 2. Դ Ս Ե Ն

Ա Ր Ի Ս Թ Ո Ն Օ Ի Ի Ս Ի Ն

Սափրոնիմ՝ իրեն նախնեաց բոլոր
ստացուածքը նաւարեկութեամբ և
ուրիշ ձախողութիւններով, կորսնե-
ցնելէն զկնի, քաջաւելով Տեւոս
կղզին, հոն իրեն առաքինութեամբը
միտթարուած՝ երջանիկ կեանք մը
կ'անցունէր: Հոն ոսկեղէն քնարի մը
վրայ, այն տեղ պաշտուած Լսող-
ծոյն հրաշալիքները կ'երգէր. մուսայ-
ներուն արհեստը կը մշակէր, սրնցմէ
սիրուած էր. հետաքրքրութեամբ բը-
նութեան գաղանխքները, աստեղաց
և երկնից ընթացքը, սկզբանց աստի-
ւածանները, տիեզերաց հիանալի կազ-
մութիւնը՝ զոր իւր կարկինովը կը
չափէր, անկոց զօրութիւնը և կեն-
դանեաց կազմածը կը գիտէր և կ'ու-
րոնէր. բայց աւելի իրեն անձը կը
կրթէր, կը ջանար իր հոգին առաքի-
նութեամբ զարգարել: Լսողէս ահա
բաղդը՝ զանիկայ հալածել և խոնար-
հեցնել կամելով, աւելի ճշմարիտ
փառաց այսինքն խմատութեան հա-
տուցած էր:

Սինչդեռ այս առանձնութեան
մէջ երջանիկ կ'ապրէր առանց ձու-
խութեան և աղքատօրէն, օր մը ծու-
վուն ափանց վրայ պատկառելի ծե-
րունի մը տեսաւ, որ իրեն անձանթ
էր. օտարական մ'էր այս մարդը, որ
նոր ելած էր կղզին: Լսող ծերունին՝
ծովուն այս ափանց վրայ կը զարմա-
նար, որուն մէջ գիտէր անիկայ որ այս
կղզին շատ ալեկոծ էր ժամանակին.
կը զննէր այս ծովեզրը, ուր աւազ-
ներու և ժայռերու վրայ, փոքրիկ բը-
լուրներ կը բարձրանային, որք միշտ
նորածիլ և ծաղիկաւ դալարիով մը
ծածկուած էին. չէր կրնար յագենալ
գիտելէ այն վճիտ աղբիւրակները,

այն արագ արագ թաւալող առուակները, որոնք այս հեշտորար դաշտը կ'ոռոգէին, կը յառաջանար դէպ ինքէիրական անտառակներուն, որոնք Մուսուծայն տաճարը կը չընտարատէին, զարմացած էր բոլորովին տեսներով թէ հիւսիսային ցրտաշունչ և մրկաւից հողմերը չէին կրցած երբեք այս գալարեաց վնասել, և արդէն սկսած էր տաճարը զննել, որն որ ձիւնէն ուլալի ձերմակ՝ փարօսեան մարմարիունէ շինուած էր, չընտարատուած քարծր և յասիկ քարէ պատուական սիւներով: Սփրօնիմն ալ ոչինչ պակաս մտադրութեամբ այս ձերունին կը դիտէր, որուն ձերմակ մօրուքը մինչև կուրծքը կը ծածկէր, իւր կնձուեալ գիմաց վրայ տգեղութեան նշան մը չէր տեսնուէր, տակաւին խորխորէ ձերութեան մը աղղեցութուններէն ազատ կը գտնուէր, և աչաց մէջ քաղցր աշխուժութեան մը փայլակները կը վառէին, և որուն հասակը՝ բարձր և վեհադ անձ, բայց քիչ մը կորուսած էր և փոքրիկ գաւազան մը անոր յետուրանէր: Այլ օտարական գոչեց Սփրօնիմ, ինչ կ'որոնէք այս կղզոյն մէջ, որ Չեղ անձանոթ կ'երեւի: Եթէ այս տեղ պաշտուած Մուսուծայն տաճարն է փնտռածդ, աւասիկ հեռուէն կը տեսնաք, և ես զՉեղ հոն տանել յանձն կ'առնում, որովհետեւ Մուսուծաներէն կը վախնամ, և գիտեմ որ Մարմարգ՝ օտարականաց օգնել կը պահանջէ ամեն մահկանացուներէն:

Հաճութեամբ կ'ընդունիմ, պատասխանեց ձերունին ձերնուէրը, զոր այնքան բարեսրտութեամբ ինձ կը մատուցանէք, և կ'աղաչեմ զՄուսուծաները, որ Չեղ այս առօտարականաւ նեցած սիրոյն հատուցումն ընեն: Երթանք ուրեմն տաճարը: Ճանապարհին մէջ, օտարականը Սփրօնիմին

իւր ճանապարհորդութեան շարժառիթը սկսաւ պատմել:

Ես՝ Միսթոնօիւս կը կոչուիմ, ըսաւ ձերունին, Իօնի Վաղուժէն քաղաքը ծնած եմ, որն որ ծախուն մէջ մտած այս զուարճալի ծովեղերիս վրայ կառուցեալ է, և որ կարծես թէ կ'երթայ Վիօ կղզոյն հետ միանալու որ Հոմերի բաղդաւոր հայրենիքն է, Մնած եմ աղքատ, բայց աշխուհական ծնողքէ: Հայրս՝ Փոլիսթրադ կը կոչուէր, որն որ արդէն բազմադուլն ընտանեաց տէր ըլլալով, չը կամեցաւ երբեք զիս մեծցունել, զիս իրեն բարեկամներէն թէօսացի մէկուն ձեռամբ դուրս ըսաւ: Երթիմըցի պառաւ կին մը, որ քիչ մը ինչք ունէր այն տեղ, ուր զիս տարին, սընայց զիս այծի կաթով իւր տան մէջ: Բայց որովհետեւ հազիւ իրեն ապրուստը կրնար ձարել, ուստի երբ հասակս մեծցաւ ծառայել կրնալու չափ, զիս գերիներ գնող վաճառականի մը ծախեց, որ զիս Շիսի տարաւ: Վաճառականը՝ Փաթարի մէջ զիս հարուստ և առաքինի մարդու մը ծախեց որ կ'անուանուէր Միսն, Միկիայ իւր նամքտարաւ ինձ, իմ պատանեկութեան մէջ, Ես իրեն երեւեցայ հնազանդ, չափաւոր, անկեղծ, անձնուէր և ամեն այն պատուաւոր բաներուն մէջ փութաջան, զոր ինձ հաղորդել կ'ուզէին: Ես նուիրեց զիս այն արհեստից զորս Մարդան կը յաջալէ, և ինձ երաժշտութիւն, մարմնոյ կրթութիւն և մանաւանդ մարդկանց վերքերը բըժըշկելու արհեստը սորվեցնել տուաւ: Սակաւ ժամանակէն զինի, այս բաղմոքուտ արհեստին մէջ մեծ համբաւ ստացայ, և Մարդան որ ինձ այս ամենը ներշնչեց, զարմանալի գաղտնիքներ ալ ինձ յայտնեց, որք ուրիշներուն անձանոթ էին:

Այսինքն, որուն սէրը օր քան զօր
կը կրկնապատկուէր վրաս, և որ ինձ
համար թափած ճգանց և խնամոց
արդիւնքը տեսնալով կը հրճուէր
անպտտմելի ուրախութեամբ, ազա-
տեց զիս, և Սամսո կղզւոյն բռնաւոր
Փոլիկրատին զրկեց, որ իւր անհաւա-
ւատալի յաջողութեան մէջ, կը վախ-
նար դարձեալ, թէ բաղդը՝ որ զինքն
այնքան բարձրացուցած էր, չըլլայ թէ
անգթաբար կործանէ: Կեանքը կը սի-
րէր, որ իրեն համար լի էր վայելք-
ներով, և կը վախնար զայն կորսնցը-
նելէ, շարունակ կ'ուզէր առաջն ու-
նուլ չարեաց ամենամանր երեւոյթնե-
րուն, որք իրեն կ'երևէին, այսպէս անի-
կայ միշտ բժշկութեան մէջ երեւելի եղող
մարդիկներէ չըջապատեալ էր: Փոլիկ-
րատ՝ սաստիկ ուրախացաւ երբոր տե-
սաւ որ ես իմ կեանքս իրեն մօտ կ'ու-
զէի անցունել, և որպէս զի մտքէս չը-
գառնամ, մեծ հարստութիւններ
և պատիւներ ինձ շնորհեց: Երկար
ժամանակ Սամսոյ մէջ կեցայ, ուր չէի
կրնար յագեցնալ զարմանալէ, տես-
նելով որ բաղդը՝ անոր ամեն փափա-
քանաց համեմատ գործելով կործեա
թէ զուարճութիւն մը կը զգար:

Բաւական էր որ պատերազմի մը
ձեռք զարնէր, յաղթութիւնը անոր
մօտ կը հետեւէր, ամենադժուար բա-
ներ անգամ՝ բաւական էր որ կամե-
նար, և ահա անոնք իրենք իրենց կը
կատարուէին. իւր անհուն հարստու-
թիւնը օր քան զօր կ'աւելնար. իւր
բոլոր թշնամիները իրեն ոտքին խո-
նարհած էին. իւր առողջութիւնը հե-
ռի նուազելէ, իւրաքանչիւր օրուան
մէջ աւելի լսւադունի կը դառ-
նար. արդէն քառասուն տարի կար,
որ այս բռնաւորը՝ այսպիսի բաղդ մը
կը վայելէր, առանց երբէք անոր
մէկ հակառակութեանը հանդիպելու:

Ե

Քանզի կարծեա թէ բաղդը չէր հա-
մարձակէր և ոչ մէկ բանի մէջ անոր
վնաս մը հասցունել, և ոչ անոր բոլոր
նպատակներուն մէջ իրեն դժգոհու-
թիւն մը պատճառել:

Այսպիսի անըւր յաջողութիւն մը
որ մարդկանց մէջ կը գտնուէր, ինձի
երկիւղ կը պտտառէր իրեն համար.
եւ զինքը անկեղծութեամբ կը սիրէի,
և չը կրցայ զիս արգիլել երկիւղս իրեն
չը յայտնելու համար, որ անոր սրտին
մեծ տպաւորութիւն ըրաւ. սրովհե-
տեւ թէպէտ փափկութիւնը և հեշ-
տակեանութիւնը զեղծած էր զանկայ
և իւր իշխանութիւնը հպարտացու-
ցած, սակայն մարդկութենէ ալ բո-
լորովին չէր երած, երբ մանաւանդ
իրեն կը յիշեցնէին Աստուածները եւ
մարդկոյնի իրաց յեղափոխութիւնը:

Փոլիկրատ թողուց որ ես յայտնեմ
իրեն ճշմարտութիւնը, և իմ իրեն
համար ունեցած երկիւղէս այնքան
չարժեցաւ, որ վերջապէս միտքը դրաւ
իրեն այս մեծ բախտաւորութեանց
ընթացքը խափանել կորստեամբ մը.
զոր ինքնին իրեն ձեռամբ կ'ուզէր ը-
նել:

(Շարունակելի):

ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԿԱԶՈՐ ԵՒ ՈՍՏԱՆԻ ԳԱՒԱՌԱՅ

(Շարունակութիւն, տես թիւ 11—1869)

Այստե՛սնայ գրիցը գալով, այնչափ
նեղ և անձուկ է, որ երկու մարդ մի-
ատեղ վեր ելել անկարելի է, իսկ բո-
լոր ամրոցի դրից քարերն 30 ոտնա-
չափ բարձրութիւն ունի. իսկ երկայ-
նութիւնը 12 քայլաչափ է. Այս ամ-
րոցը Հայկայ թոռն Կադմոսէն շին-
ուած է. որ Հայերը Կադմոսի բերդ կը
կոչեն, իսկ տաճկերէն Պալաւ կ'ըսուի:

Աւանդութեամբ կ'ըսեն թէ այս ամբողջն օձից բաղնաթեննէն աւերակ եղած է . այլ իրեք չորսշաւիւր թէ ճիշդ օձերն աւերեր են , թէ չէ Հայաստանի թշնամի օձերը : Իսկ գիւղի անուան գայով աւանդութեամբ կ'ըսեն . Երբ Համիրամ Հայաստան արշաւեց , այս գիւղի բնակիչք երկաթագործ և ու կերիչ էին , ուստի իրեն շատ մը ջուր տուածներ այս տեղ կը շինեն եղեր , այս առթիւն է որ Աստուածաշէն կ'ըսուի : Այս գիւղն ունի կամարակապ Եկեղեցի մը բայց ըստ ամենայնի ան զարդ . ժամն 3 ին այս տեղէն ելլելով մեկնեցանք նոր գիւղ , որ 3 ժամ հեռի է Աստուածաշէնէն , այս գիւղս բարձր բլրակի մը վրայ դրուած է , իւր արեւմտեան կողմն ունի մեծ լեռ մը որոյ տարածութիւնը ձգուած է մինչ ց'Արագա Գալիլեա ըսուած լեռը , ուր տեղ որ Հախիսիմեանց ըսուած Խաչն երեւեցաւ , և շատ մը ականակիտ քաղցրահամ աղբիւրներ կը բղխեն խոտուէտ մարգագետինով զարդարուած հովիտներու մ'ջէն . իւր արեւմտեան կողմէն ունի սահմանին մօտ վարդապիշ խանաց աղբիւր ըսուած տեղը , այս աղբիւրը աւանդութեամբ կ'ըսեն թէ հայոց իշխանաց զօսանաց տեղն է , քաղցրահամ և յորդահոս ըստ ամենայնի զուարճալի գոյնզգոյն անուշահոտ ծաղիկներով ու մարգագետինով զարդարուած , իսկ արեւելեան և արեւմտեան կողմն գիւղին միահաւասար երեք մղոն տարածութեամբ խռոշներով լի լեռ մըն է . բայց հողը բերրի : Իսկ լեռան ստորոտը որ է հարաւային կողմն գեղջ ընդարձակ դաշտավայր մ' է իւր հարաւային հիւսիսային և արեւմտեան տարածութե ծայրը ձգած է Կաղմոսի բերդը որ (Պուլտաղ) լեռի ստորոտն է . սա ունի փոքր առուակ մը որ այն դաշտը իր

ջրովը կ'սռոգէ : Այս գիւղը հայոցն է իւր բնակիչը մինչեւ երեսուն տան կը հասնի ունի կամարաշէն տաճար մը և փայտեայ դարպասով զարդարուած ըստ բաւականին եկեղեցական զարդերով զարդարուած . բայց մարդիկ աղքատ և միշտ պանդխտեալ ՚ի Պոլիս : Այս գիւղ և իւր գիրք աչքէ անցունելէ զինի ժամը վեցին մեկնեցանք հնդկաւտան ըսուած գիւղ , որուն հեռաւորութիւնը մէկ ժամ է այս գիւղ հայկաձորոյ հարաւային կողմը կ'ընայ , իւր բնակիչ մինչև 15 տան կը հասնի այս գիւղի յարեւմտեան կողմը ահագին բարձրութեամբ ապառաժաւտանքեր , և անջրդի լեռ մը կայ որոյ տարածութիւնը մինչև ց'Արտաղ գաւառի սահմանը կը հասնի ժայռոտ և անելանելի : Այս լեռան մ'ջ շատ մը վայրի եղն , այժեամբ և միանգամայն շատ մը գաղանդներ կը բնակին , իսկ ՚ի հիւսիս կոյս գիւղին կէտ ժամ տարածութեամբ գեղեցիկ ջրարբի դաշտ մը կայ և գիւղի ներքեւ եղած փոքր առուակի ջրով կ'սռոգուի . իսկ յարեւելեան կողմ սակաւ ՚ի նչ ՚ի հարաւակոյս գիւղի փոքր բլրակ մը կայ որոյ բարձրութիւնը տասն և ինն քայլաչափի կը հասնի այս բլրակի գլուխը յանուն Աստուածածնայ փոքրիկ բայց կամարակապ և գեղեցիկաշէն եկեղեցի մը կայ . եկեղեցւոյ դուռի երկու կողմը երկու եղածք . քարէն կոխուած արձաններ կան իսկ արեւելեան կողմն երեք ժամու չափ տարածութեամբ և նոյնաչափ երկայնութեամբ ջրարբի դաշտ մը կայ : Իսկ գիւղի զրից գալով , տեղը տափաւրակ է և միանգամայն ծառերով զարդարուած : Յետ ինն ժամու մեկնեցանք աստի և ժամը տասն և մէկին հասաք ինչք անուն գիւղն : Այս գիւղը հնդկաստան գիւղի արեւմտեան կողմը կ'ընայ , աւանդութեամբ կ'ըսեն թէ

Հայկ երբ որ Ռեւայ գունդը յաղ-
թելով հեգնեց, այս տեղն էր, ուս-
տի գիւղիս անունն Հեգ կամ Խեգ
կ'ըսեն:

Այս գիւղը 20 տունն Հայոց բնակիչ
իւր մէջ կը պարունակէ. իւր գիւղքը Հա-
րաւային կողմի լեռներու ստորոտն է, ու
բոնց տարածութիւնը մինչեւ անձեւ-
ացեաց տաճարին կը հասնի. գիւղի
Մընմաեան և սակաւ ինչ հարաւ մէկ
ձիւրնթաց հեռաւորութիւն մենարան մը
կայ յանուն սրբոցն Մարաշամու և Խա-
րենայ. իւր մէջ 20 փայտաշէն սենեակ-
ներ կան և 1 կամորակապ ի վաղուց
անտի կառուցուած գեղեցիկ եկեղեցի
մը կայ, և միանգամայն ամուր պարիս-
պով պարփակուած: Իսկ մենարանի ա-
րևելքը և սակաւ ինչ ի հարաւ կոյս
մէկ ժամ հեռաւորութեամբ լեռան
մէջ գմբէթնայ ամայի վանք մը կայ
դարձեալ վերայիշեալ Սրբոց անունով
կառուցուած: Սուրբ Մարաշամ
Բարեկամէ գառնալու ատենն ի մինչեւ
յիւր վախճան այս տեղս կը ձգնէ ե-
ղեր. և վախճանելն զկնի իւր մար-
մինը այս տեղ կը թաղեն. իսկ Հայոց
իշխանք՝ սր այն ատեն Պարսից գերու-
թենէն դարձած էին՝ ի պատիւ իւր
աշխատանաց այս մեծակառոյց եկեղե-
ցին իւր շիրմի վրայ կառուցին և մինչև
ցայսօր շատ մի հեռաւոր և նոյն գա-
ւառի ժողովուրդք Քրիստոսի Աստու-
ծոյ մերոյ Համբարձմանն օրը այս վան-
քը ուխտի գալով շատ մը ուրախու-
թեամբ այս սրբոց երախտեաց փոխա-
րէն պատարագ կը մատուցանեն շատ
մը աղքատաց ողորմութիւն կը բաշ-
խեն, վերջսպէս իւր տօնը մեծ հան-
դիսիւ կը կատարեն: Բայց աւագա-
կաց երկիւղէն այս տեղ մարդ չը բնա-
կիր: Նոյն վանուց առաջնորդները վա-
րի մենարանը կը բնակին. այս վանքը
շատ մը հող և այլ կալուածներ ունի:

Վարի մենարանի ներքեւը շատ մը
ծառատունկներով զարդարուած է.
իւրհողի տարածութիւն մինչև 530 մեթ-
րի կը հասնի, իսկ վանքին ներքեւ դէպ
ի հիւսիս կէտ մըն հեռաւորութեամբ
մեծ առուակ մը կայ. և նոյն առուա-
կէն 10 քայլաչափ հեռաւորութիւն կեղ-
րոնին մէջ 50 ոտնաչափ երկայնութիւն
և 9 ոտնաչափ բարձրութեամբ փոք-
րիկ բլրակ մը կայ. առանդութեամբ
կը հաստատեն թէ՛ նոյն բլրակը Հայ-
կայ գերեզմանն է, և Վաղմուսի բերդէն
2 ժամ հեռաւորութիւն ունի, և նոյն
արտի անունն ալ (Տիւի) գերեզման
կ'ըսեն որ ըսել կ'ուզէ հակայի գերեզ-
մանի արտ: Իսկ Հեգ գիւղի դուրսերը
դէպի յարեւմուտ եկեղեցոյն աւե-
րակ մը կայ. իսկ ընդ Հիւսիս և Մըն-
մաեան լայնատարած ջրաբի արգասա-
ւոր դաշտ մը կայ, տարածութիւնը
ընդ Հիւսիս մինչև ցգետեզը կը
հասնի: Վիշերս այս գիւղը օթեվանելով
առաւօտ ժամը 1 ին երանք դէպ ի Մ-
րեւմուտ երթալով ժամը 2 ին հասանք
Հերմերիւր անուն Հայոց գիւղը, ու
բայ բնակիչը մինչև 60 տան կը հասնի.
իւր գիւղքը գեղեցիկ պատշաճաւոր
դաշտավայրի մը մէջն է, ունի ընդար-
ձակ փայտաշէն և ըստ բաւականի ալ
զարդարուած եկեղեցի մը, յանուն
սուրբ Աստուածածնայ, և մարդիկը
հարուստ իւր բոլորակը գեղեցիկ շատ
մը այգիներով ու պողպտու ծառա-
տունկներով զարդարուած միանգա-
մայն իւր տեսնողը կը զմայլեցնէ: Վիւ-
ղի ներքեւէն կ'անցնի մեծ առուակ մը
որ գիւղիս դաշտը ամոր ջուրով կ'ա-
ռուգուի: Իսկ գիւղի անուան գալով
աւանդութեամբ կ'ըսեն թէ երբ որ
Բէլ իւր ահագին խումբով այս գիւ-
ղիս տեղ Հայկայ կը հանդիպի և Ռե-
ւայ յաղթուած ատենն Հայի կրօն ե-
ղեր իւր մարդկանց թէ՛ մեր պատե-

բազմը իրարու յարմար եկաւ :

Այս պատճառաւ է որ գիւղիս աւանները Հերմերուր կ'ըսեն կամ յարմար իրարու : Իսկ գիւղիս Արեւելքը փոքր ինչ գէպի Հարաւ ձիւնթաց հեռաւորութեամբ փոքր բլրակի մը զառ ի վայրը գէպ ի հարաւային յարեմուտը յանուն Աստուածածնայ մեծաշէն վանք մը կայ, և իւր եկեղեցին որ կամարակապ է, (Թադէոս) ուրբ առաքեալէն շինուած է, որուն շէնքը մինչև ցայսօր դեռ կանգուն կը մնայ : Այնքի եկեղեցւոյ ներքեւը մեծ ընդարձակութեամբ քարայր մ'է : Աւանդութեամբ կ'ըսեն թէ երբոր (Թադէոս) առաքեալը ըզհայս լուսաւորեց այս քարայրը կոսց տաճար եղած է եղեր : (Աստի) աս եկեղեցին նոյն քարայրին վրայ շինուած է, որպէս զի այն տեղի յիշատակութիւնը անհետանայ : Իսկ յարեւելեան կողմ վանուց անհագին բարձրութեամբ լեռ մը կայ անջրդի և միանգամայն ապառաժուտ, իսկ իւր գագաթը ունի փոքր մատուռ մը յանուն Աստուածածնայ շինուած, աւանդութեամբ այսպէս կ'ըսեն երբ որ Շամիրում ժամանակ մը հայաստանին տիրեց, Ռեւայ անուանով սղնձեայ կուռք մը կանգնեց այն լեռան վրայ ի յիշատակ իւր նախնւոյն, որ դեռ մինչև ցաւ ցայսօր նոյն լեռան Առասար կ'ըսեն : Բայց յետ ժամանակին (Թադէոս) առաքեալ նոյն պատկերը խորտակելով իւր տեղ վերոյիշեալ մատուռը շինած է իսկ վանքը շատ մը կալուածներով բերրուն արգասաւոր հողերով վերջացած է : Իւր արեւելեան կողմէն մեծ առուակ մը դալով նախ իւր ջաղացքը կը դարձունէ և ապա դաշտին վրայ կը թափի բոլոր արտորայները կը ջրէ : Իւր արտորեց սահմանն ունի մինչև ցգեւտեղը որ է հիւսիսակողմն վանուց՝ իսկ գետոյ հիւսիսային կողմի անդիլի եղերքը վանքէն կէս ժամ հեռաւորութեամբ Հարաւեանց անուանով հայոց գիւղ մը կայ որոյ բնակիչը մինչև 20 տան կը հասնի : Հարաւեանց անունը գաւառական բառով մտել ու անցնիլ լսել է աւանդութեամբ կ'ըսուի Ռեւայ և մեր Հայկ նահապետի պատերազմն այս տեղս եղած է : Երբոր Հայկ իւր լայնալիճ աղեղը կը լարէ և իւր երեք թևեան նեաը կը զարնէ Ռեւին և գետինը կը բռէ, իբր թէ Հայկ նոյն միջոցին ըսած ըլլայ «Ահադէ իմն Հարաւեցինք ու այսինքն աղէ իմն մեր նեաը միտցնիք վիճիմարի Ռեւայ սիրտը : Այս գիւղը այս պատճառաւ է որ Հարաւեանց կ'ըսուի :

Այս գիւղը շատ ծառատունկ չունի, սակայն ըստ ամենայնի զուարճալի է, ընդարձակ և բերրի դաշտ մը ունի որոյ տարածութիւնն ու երկայնութիւնը միահաւասար երեք մղոնի կը հասնի և Աղղնկէց բաւած մեծ առուակի ջրէն կ'ոռոգուի, իսկ վերոյգրեալ վանքի յարեւմուտ և սակաւ ինչ ի հարաւ կայսը կէս ժամ հեռաւորութեամբ (Յանկշտանց անուանով) հայոց գիւղ մըն է : Իւր մէջ կը պարունակուի քսան և չորս տուն բնակիչ, ծառատունկի մասին բոլորովին զուրկ են բայց երկու ժամ ընդարձակութիւն և երեք ժամ երկայնութեամբ դաշտ մը կայ, այս դաշտակի արտորայք ոմանք ջրարբի են բայց մեծագոյն մասը անջրդի, սակայն հողը բերրի ըլլալով գիւղացիք ըստ ամենայնի աղքատ են : Գիւղին անուանը գալով աւանդութեամբ կ'ըսուի թէ Հայկ երբոր Ռեւայ գէմ սկիտի ելէր, այս տեղս ինքն և իւր մարդիկը գիշերըն հանգիստ առնելով առաւօտունը սած կ'ըլլայ, «Ահա հանգիստ առաք, եկայք անցուք ընդ առաջ Ռեւայ» և Հայկայ այս տեղէն մեկնած ատեն իւր մարդիկներէն մէկը որ յետոյ եկած կ'ըլլայ կը հարցունէ թէ ուր է

Հայկ : Սարգսուն մէկն ալ պատասխա-
նելով անոր կրօնէ. ահա Հայկ աստ հան-
գիստ հառ և հանց . այս պատճառաւ է
որ փոխանակ բտելու Հայկ հանդիստ
էառ և անց . գիւղացիք Յանկշտանց
կ'ընէին : Գիշերը վերոյիշեալ Հերմեր
իւր գիւղը իջեւանելով առաւօտեան
ժամն երկուքին տեղէս մեկնեցանք ,
ժամը չորսին հասանք Պժնկերտ ըս-
ուած գիւղը որ հերմերիւրայ չորս
ժամ հեռաւորութեամբ յարեւմտեան
հարաւը կիչնայ : Գիւղիս բնակիչը տասն
և ինն տան հազիւ կը հասնի . որոնց մէջէն
7 տուն հայոց ազգէն են . մնացեալը
մահմետական քիւրտ են : Այս գիւղս
ընդարձակ դաշտավայրի մը եզերքը
հարաւային կողմը մեծ լեռի մը ստորոտը
կիչնայ : Այս գիւղի հարաւային կողմը և
փոքր ինչ յարեւմուտ կէս ժամ հեռա-
ւորութեամբ լեռի մը ստորոտէն Շա-
միրամայ մեծ առուակն ելելով գիւ-
ղիս եզերքէն հիւսիսային կողմն անց
նելով երկու ժամու չափ դէպ ի
յարեւելք կերթայ և ապա այն տեղէն
իւր ճանապարհն ինկած ուղիղ ընդ
հիւսիս երթալով մինչեւ ցՇ ամիրամա-
կերտ Վան քաղաքի սյգետունը կը
հասնի : Այս գիւղը երեք ժամու չափ
լայնութեամբ և նոյն չափ երկայնու-
թեամբ դաշտ մը ունի բայց անգործ
և խոպան . վասն զի տեղւոյ մարդի
կը ծոյլ և աղքատ ըլլալով այս տեղս
անգործ մնացած է միայն երկու տուն
հայոց և մէկ տուն մահմետականաց
ըստ բաւականին հարստութիւն ունին :
Յետ 8 ժամուն մեկնեցանք այս տեղէն
և ժամը 10 ին հասանք Խոթը անուն
Հայոց գիւղը , այս գիւղը 20 տունէն
աւելի բնակիչ իւր մէջ կը պարունակէ
լեռան մ' ստորոտը կ'իչնայ . իւր ներքեւ
այսինքն հիւսիսային կողմը շատ մը ա-
կանակիտ աղբիւրներ կը բղնեն . և աղ-
բիւրներու եզերքը , շատ մը ջրային

մարգագետին և տղմուտ շաւրեր կան :
Իւր տակէն կ'անցնի մեծ առուակ մը .
նոյն առուակին եզերքը ըստ բաւակա-
նին ծառատունկով զարդարուած է ,
իսկ գիւղիս արեւմտեան կողմը կէս
ժամ հեռաւորութիւն 30 քայլաչափի
հազիւ կը հասնի . իւր գլուխը ունի
կամարակապ եկեղեցի մը յանուն Աս-
տուածածնայ շինուած , բլրակին ստո-
րոտը արեւելեան հիւսիսայ կողմը շատ
մը անուշահամ աղբիւրներ կ'ըլլին :
Իսկ գիւղի արեւմտեան հարաւոյ կող-
մը լեռան գագաթին ելելով ուղիղ
դէպ ի արեւմուտ մեծ դաշտավայր մը
կայ . որուն անունն է (Ուքալէր) :
Գաշտին տարածութիւնն է 2 ժամ . և
ահագին բարձր ծաղկաւէտ ու խոտա-
ւէտ լեռներ զինքն կ'ընդարձակեն : Թէ-
պէտ իւր արտօրայքը անջրդի է սո-
կայն ըստ ամենայնի պողտառ : Այս
տեղ նոյն գիւղացի մահատեսի Վտովմ
անուն հայազգիի սեպհական կալ-
ուածն է . վերոյիշեալ Վտովմի գեր-
դաստանին գալով շատ հարուստ և
երեւելի է Հայկածորայ բոլոր գեր-
դաստանաց մէջ : Արուն գործաւ որնե-
րը մինչեւ 69 ի կը հասնին : Գիշերս այս
գիւղիս մէջ իջեւանելով , առաւօտեան
ժամը 11 ին մեկնեցանք դէպի Արեւմը-
տեան հիւսիսայ կողմը և ժամը 3 ին Հիրժ
անուն գիւղն հասանք . գիւղիս բնա-
կիչը մինչեւ 15 տան հազիւ կը հասնի ու
րոնց մէջէն 5ը Հայոց ազգէն են և
մնացեալները մահմետական և Քիւրտ ,
Ինքն ջրաւէտ և խոտաւէտ դաշտավայ-
րի մը մէջ տեղը դրուած է . ունի ըն-
դարձակ դաշտ մը իւր յարեւմտեան
կողմը : Գեղեցիկ սրբատաշ քարէ շին-
ուած կամարակապ մեծակառօց :

(Շարունակելի) :

ԵՐԱՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՔ

Այս տարի եւս առանց երբեք չընկոյց մը ըլլալու աւարտեցաւ Ինթընհէմի մէջ Ս. Օննգէան հանդէսը։ Ամեն. Սորազան Պատրիարք Հայրը ժամարար էր, և իւր ազգու-ատենա-բանութեամբն որժանապէ գովեց տեղւոյս կառավարութեան աշարուրջ հրահրութիւնը, որ գրեթէ ամեն տարի անքուն աչք կը հսկէ քրիստոնեայ ազգաց տաղաւարներն ու տոներու հանդէսներն անխռով անցունելու համար. քաղաքիս վանքերու խնդրանացն հաճախ անհանգիստ երբեք զմանալու միշտ կը խրկուին 100 կամ 200 և մինչեւ 300 զօրք, որոնք Ինթընհէմի այլ ինքնիշխան վանքերը կ'զգուշանան շփոթ մը չելլելուն, ըստ որում ուխտաւորաց մէջ ամեն տեսակի և աստիճանի մարդիկ խառն գտնուելով, անոնց ձայն հանելէն դատ, կան նաեւ քաղաքին բնակիչներէն և կամ ուրիշ անձիք, որոնք եւս հանդարտ չին մնար. և ա-

տոր համար է որ այսօր կը լսեմք թէ հին ատենը այս հանդէսներն անխռով անցունելը շատ դժուար եղած է և գրեթէ չտեսնուած խի։ Իսկ այսօր քանի որ կառավարութիւնը ձեռք երկնցուցած է և կ'երկնցունէ։ Օրակի տոներն անգամ խաղաղութեամբ կ'անցունենք, Յունաց հետ միասին ըլլալով հանդերձ։

— Ասեւ ամենայն շքեղութեամբ կատարուեցաւ Ս. Յակովբայ Տեառն եղբոր տանի հանդէսն և որդւոց որոտման աւուր հանգիստաւոր թափօրն Ս. Յակովբեանց Սայր աթոռոյս մէջ. ուխտաւորաց թիւն ալ բաւական աւելցած ըլլալով այս տարուան աւագ տոներուն հանդէսներն աւելի շքեղ ներկայացուցին։

— Ասեւս երեսն էկին մարտիներ խոշոր, սակայն Լատուծոյ ոգրսու-թեամբը վայրերէս շուտ հետացոյց հիւսիսային հողմը և տուաւ։

— Հատնցունել ի վեր Լեւոնաց երկրին անձրեւ զայցող երկինք սկսաւ ամայս վերջերն անձրեւել։

Լոնտրա Դեկտեմբեր 10—1869

Սենեակ արտաքին պաշտօնէի

Տէր իմ

Նորին վեհափառութեան Երբոսադէմի հիւպատոսը զանց չըբաւ խնայելէ մեղ, Հապէշտան գնացող Եպիսկոպոսին երկար միջոց հոն մնալէն յետոյ կրկին ողջամբ Երբոսադէմ գառնալը, զոր Ձեր Ամենապատուութիւնը խրկած էր հոն գերութեան մէջ եղող Անդղիացի հպատակաց ազատութեան համար միջնորդելու։

Սոյն լուրը մեծ ուրախութեամբ ստացաւ Նորին վեհափառութիւնը, և հրաման ըրաւ ինձ որ իմացնեմ Ձեր Ամենապատուութեան, որ ցանկալով Թագուհին յայտնել թէ սիրան մեծ արժէք տուած է այն սիրելի օգնութեանը զոր Ձեր տէրութիւնը փութաց շնորհել Հապէշտանի մէջ եղող իւր ծառայներուն միտմարութեան համար. ուստի հրամայեց ինձ Նորին վեհափառութիւնը որ իւր, իշ-

Traduction Londres Décembre 10—1869

Département des Affaires

Etrangères.

Monseigneur

Le consul de Sa Majesté à Jérusalem n'a pas manqué de me prévenir de l'heureux retour à Jérusalem, après avoir été retenu pendant si longtemps en Abyssinie, de l'Eveque qui avait été chargé par Votre Eminence de s'y rendre afin d'intercéder pour l'élargissement des Sujets Britanniques qui y étaient détenus en captivité.

Cette nouvelle a été reçue par la Reine avec grand plaisir, et j'ai reçu les ordres de Sa Majesté de dire à Votre Eminence que désirant montrer combien Elle apprécie l'aimable assistance que Votre Seigneurie s'est empressé d'accorder pour le soulagement de Ses Serviteurs Captifs en Abyssinie, Sa Majesté a ordonné que les Portraits, d'Elle-même du Prince Epours et du Prince de Galles;

խան տմուսնոյն և Կարև իշխանին կենդանագիր պատկերները սոյն նամակին հետ Ձեզ յուղարկեմ : Այս պատեհ առթիւս կը շնորհաւորեմ և ես Ձեր Ամենապատուութեան՝ Գերազատելի Եպիսկոպոսին վերադարձը , և կը յայտնեմ իմ բարձր հաւմարման զգացմունքները որով պատիւն ունիմ ընել :

Տերութեան Ձերութ
ամեն-խոնարհ և ամենահաղանգ
ծառայ գլարեանս

Առ ՚ն. Ամենապատուութիւն
Պատրիարքին՝ Հայոց
Արքեպիսկոպոսին :

qui accompagnent cette lettre, Vous soient transmis.

Le profite de cette occasion pour exprimer à Votre Eminence mes félicitations personnelles sur le retour de Monseigneur l'Eveque, et les sentiments de haute Considération avec les quels j'ai l'honneur d'être.

Monseigneur
de Votre Eminence
Le très humble
et obéissant Serviteur
signé Clarendon

A Son Eminence
Le Patriarche Armenien
Jérusalem:

Ծ Ե Ն ՈՒ Յ ՈՒ Մ Ն

Տղաքիւնք. Ազգայնոց համար հետաքրքրական և յատկաբեր գրուածքներ, միշտ ՚ի լոյս ընծայելու փոյթ կը տանի Ս. Եթուս : Սոյն հետաքրքրականներէն մին ալ պիտի ըլլայ Ս. Լըուսադէմի Պատրիարքաց ցանկը : Յակոբէոս տեառնեղըսայրէն սկսեալ մինչեւ ներկայ ժամանակս յաջորդաբար, որոնք մէջ կը պարունակուի ի նաեւ համառօտաբար իւրաքանչիւր պատրիարքներու ժամանակի պատմութիւններ, և կը յիշատակուին եւս թէ՛ որ Պատրիարք որ ազգէն նստած է, և որ ժամանակ անցած է պատրիարքութիւնը այլ և այլ ազգաց, զորո մի առ մի բազմաքերտն վաստակօք շարակարգած է ըստ իւրաքանչիւր ժամանակի Ս. Ուստիս միաբաններէն Գանձակցի Լրժ. Բառնաբառ վարդապետը, հանելով հին գրոց և ձեռագրաց յիշատակարաններէ, Յունական քանի մը գաւազու նագրութ. Ս. Յակոբէոսաց զատուց վերաբերեալ հինօրեայ և հաստատուն հրովարտականներէն, ոմանց գրեանց ծանօթութիւններէն, և հին պատմագրերէ : Եւ յիշեալ հայրը յաջորդած է

իւր ձեռնարկութեանը մէջ ըստ մեծի մասին լոյս դարձեալ կան այնպիսի ժամանակներ ալ որ պատրիարքաց առնուի և գործը երբեք տեղ մը յիշուած չէ կարողացած գտնել, ուստի և այն պիտի ժամանակներ, որ պատմիչներ եղած չեն, և կարգալ որ գրելը շատ սահմանափակ և նեղ վիճակի մէջ եղած են, անձանօթ մնացած է մեզ նոյն օրերու պատրիարքները :

Լրժ հիմա սոյն ծանօթութիւնը կը դնեմք Սոնի մէջ, որպէս զի արդոյ ազգայիններէն որոնք քով որ կը գրուի ի այս տեսակ Լըուսադէմի պատրիարքաց անուններ յիշուած հին ձեռագրաց մէջ, մեզի հասցնելով բարիք մ' ընել հաւին : Եւ հաւաստիկ պատրիարքներն անձանօթ եղած ժամանակները : Փրիլի 696 թուականէն մինչեւ 730 թուականի միջոցի պատրիարքը կամ պատրիարքները յիշող կտոր չանցաւ ձեռքերնիս, և չգիտցուիր թէ քանի պատրիարք եղած է ոյս 34 տարուան միջոցին մէջ : Եւ մանապէս անցաւ է 753 թուականէն մինչեւ 774 թուականը 774—758—16 տարուան միջոցի Պատրիարքը կամ Պատրիարքները միւս եւս 797 թուականէն մինչեւ 885

Թուականը, 835-797-88 տարւոյ մի ջոյի Պատրիարքները: Չորրորդ Պատրիարքի մը անունը կը յիշուի հին գրքի մը յիշատակարանին մէջ 885 թը Լականին, և ասոր քանի տարի պատրիարքութեամբ ասորիկն անյայտ ըլլալով մինչեւ 975 այսինքն 975-885=90 տարւոյ միջոյի պատրիարքաց անունն: Ներնալանճանօթ են: Հինգերորդ 1040 թուականէն մինչեւ 1090 թուականը եղած պատրիարքաց անունները կը պակսին:

Վերոյ գրեալ թուականներու մէջ տեղերը եղած Պատրիարքի անունն և կամ նոյնը պարունակող յիշատակարաններ և կամ հին ձեռագիրներ առ մեղ հասցնել կը թափանձեմք առ հասարակ ամէն ընթերցատէրները, որպէս զի Լրուսաղէմի Պատրիարքաց ցանկը շարունակ մինչեւ Լսայի Դ. արդի Ս. Պատրիարք հայրն ամբողջ առանգած ըլլամք օրեւի Ղզգիս և Գործոյս համար աշխատող Լրթ. Հոր ալ աշխատող թիւնը լիակատար եղած ըլլայ:

ՐԱՌԵՐ ՃԱՆԻՔ

Պարտաւորութիւն. Սարգ մը իւր ընտանեօրը միտախն ճանապարհորդելով կը հասնին Ղըօրիք մը. որն որ ջաղացական չունէր. որչափ որ աղօրեաց ամեն գործիքները լման էին և ջուրը կը վազէր պատրաստի. սակայն երկանը չդառնալուն համար բովանդակ ջաղացքը իրենց համար գոգչեօ անօգուտ կ'ըլլար: Սիւրբանութեամբ խորհեցան և ամենը միտախն կ'ափսոսային թէ ո՞ր պիտի երթան անգամ մ'ալ որ ջաղացքմը գտնեն և իրենց նպաստէ: Սեջերնէն մէկն ըսաւ որ աղօրեաց ամեն ինչքը լման է, միայն ջաղացականը կը պակսի. մէկերնիս ջաղացական ըլլանք, և Ղըօրիք կ'սկսի այնուհետեւ բանիլ և մեզ օգտակար ըլլալ: Եւս խօսքին միւսներն ալ դրեթէ յակամայից հաճեցան և

համագումար ջոյց տուին, և միաբան նոյն ինքն այս առաջարկութիւնն ընողը ջաղացական կարգեցին: Աոր ջաղացական այնուհետեւ սկսաւ խտուրթեամբ վարուիլ իւր ընկերաց հետ. կը բարկանար թէ վարձն ինչու քիչ տալ կ'ուզեն. կը ջայրանար թէ ինչո՞ւ այնչափ ուշ մնացին և աղօրեաց բանած Ժամանակին հասան: Կ'երկմաէր, կը վախնար և կը պոռար ալ թէ հիմա իրենց համար նորէն բանալու է ջաղացքը. այնչափ գոյներ փոխեց երեսին վրայ որ մէջերնին քիչ մը աւելի եռանդոսին մէկն հասկնալով անոր բարկութեան կէտը ըսաւ վերջապէս. քանի որ չէիր գիտէր ջաղացքն ո՞րիկեց կը դառնայ, աւելի լաւ էր որ ջաղացական չըլլայիր քան թէ այդչափ նեղուելով պոռչտայիր. այս խօսքին աւելի նեղանալով ցատկեց վրան պիտի յարձակէր, ոտքը մէկ փայտի մը զարնը ուեցաւ. և անմիջապէս աղօրիքն սկըսաւ դառնալ: Սա կարի ուրախացաւ որ աղօրիքն սկսաւ դառնալ և միւսները պիտի կարծեն թէ սա գիտէ և իւր ջայրանալովը կրնայ դարձունել: Ի վերայ այս ամենայնի տրտում էր վստահ չէր գիտէր գործին լմնցած ատենը դադարեցնել:

Յառաջագոյն ամենքը միտախն կը մտածէին թէ ո՞վ պիտի դարձունէ, հիմա մէկ հատը միայն կը խորհի թէ գէտքը դարձուց երկանը, բայց ինքն ինչպէս պիտի դադարեցնէ. վստահ չէր գիտէր թէ այն փայտին ընկնիլն ինչ յարաբերութիւն ունի երկանը դառնալուն կամ չդառնալուն հետ:

Խիստ շատ անգամ կը պառաւհին այնպիսի անգէտներ, որ դիպուածի գործերն իրենց խելացիութեանը կը սեպհականեն. և իրենց սրտին տագնապին սատակութիւնն իրենց գործոց և երեսաց վրայ ջոյց տալով հանդերձ դարձեալ չեն զգար ուղղուելու պատկառանք:

Պարզազարեան Պաղտատար աղա՝
 Սաւարանանց Զանիկ աղա՝
 Սրբաձեան Զովաննէս աղա՝ (Վանն Արշակունեան
 վարդաբանին) Ագրիանուպոլսոյ՝
 Սուրբանեան մահտեօի Գէորգ աղա՝
 Սարգսյանեան մահտեօի Եազուպ աղա՝
 Վարդեանեան Զակոր աղա՝
 ՏԵՏԵԵԱՆ ՄՏԵՓԱՆ ԱՂԱ. ԳՈՐԾԱԿԱԼ ՍԻՕՆԻ՝

ԻԶՄԻՒԾԻՆ

Տ. Տ. ԳԻՈՐԳ ԳԵՆԱԽԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ (2 օրի)՝
 ԳԵՐ. Անդրեաս Եպիսկոպոս՝
 ԳԵՐ. Պետրոս Եպիսկոպոս՝
 ԱՐԺ. Թադէոս վարդապետ Զինասիան՝
 " Սարգիս վարդապետ տէր Գասպարեան՝
 " Գրիգոր վարդապետ Մուշեղեանց՝
 " Խմբագրութիւն Արարապոյ՝

ԹԻՒՐԻՏԱԼ

ԳԵՐ. Թադէոս Սրբազան Արքեպիսկոպոս Առաջնորդ՝
 Տ. Արիստակէս քահանայ Փեպեան՝
 Տ. Վրժանէս քահանայ՝
 Գէորգեան մահտեօի Տոնիկ աղա՝
 Փիլիպպոսեան մահտեօի Զակոր աղա՝

ԹԻՓԼԻԶ

ԳԵՐ. Մակար Սրբազան Արքեպիսկոպոս Առաջնորդ
 Վրաստանի և Իմերէթի՝
 ԱՐԺ. Սուքիաս վարդապետ Պարզեանց՝
 Տէր Խաչակ աւագ քահանայ Սահառունի՝
 Տէր Մովսէս աւագ քահանայ Սայաթնեանց՝
 Տէր Մկրտիչ աւագ քահանայ տէր Գրիգորեանց՝
 Տէր Զովսէփ աւագ քահանայ Օրբէլեանց՝
 Տէր Ղազար աւագ քահանայ Դաւթեանց՝
 Տէր Զովաննէս աւագ քահանայ Արարատեանց՝
 Տէր Արապիոն աւագ քահանայ՝
 Տէր Գրիգոր քահանայ տէր Բարսեղեանց՝
 Տէր Թադէոս քահանայ Խօջանիսիականց՝
 Ղեւոնդ երէց Խարաղեանց — Ներսիսեան Վարժարան՝

Արմանեանց Խաչատուր աղա՝
 Զօհրաբեանց Կարապետ աղա՝
 Էնֆիաձեանց Համբարձում աղա՝
 Էնֆիաձեանց Աւետիք աղա՝ Գրապաձառ՝
 Խաչարեանց Կարապետ աղա՝
 Հաջինեանց Զովաննէս աղա՝
 Պետրոս Սիմէոնեանց, Խմբ. Մէլքիէ Հայապալի՝
 Ռոտմիսեանց Պ. Մարկիանոս, բժշկապետ՝
 Ռոտմիսեանց Ալէքսանդր աղա՝
 Սերպիլեանց Զակոր աղա՝
 Վարդանեանց Մահտեօի Գրիգոր աղա՝
 Քաչարեանց Պ. Կարապետ, բժիշկ՝

ԼԱՒՈՂԻԿԵ

ԱՐԺ. Զաքարիա վարդապետ՝

ԻԱՐԲԵՐԴ

ԱՐԺ. Պետրոս վարդապետ Առաջնորդական փոխա՝
 Սամուէլեան Զարութիւն աղա՝
 Նուէր Սմբատեան ընկերութեան Դ Մահտեօի Առաւածատուր աղայէ Մահտեօի Փերմանեան՝

ԿԱԼԿԱԹԱ

Տ. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ Ա. ԻԱԶԵԿԻԼ ԲԱԶԱՆԱՅ ԻԱԶԻԿԵԱՆ. ԳՈՐԾԱԿԱԼ ՍԻՕՆԻ՝
 Տ. Գրիգոր քահանայ մահտեօի Մարտիրոսեան՝
 Տ. Եպիփան քահանայ Հ. Գրիգորեան՝
 Պ. Զովաննէս Ավտայեան՝
 Պ. Թովմաս Մեղրումեան (2 օրի)՝
 Պ. Կարապետ Մ. Դաւթեան՝

Պ. Գէորգ Զովսէփեան, դպրոցն Զուղայու (2 օրի)՝
 Պ. Մարգար Գրիգորեան՝
 Պ. Մանուկ Թ. Մանուկեան՝
 Պ. Խաչիկ Զ. Ավտայեան՝
 Պ. Զարութիւն Գ. Ավտայեան՝
 Պ. Խաչիկ Թ. Աւետումեան՝
 Պ. Թադէոս Տէր Ստեփանեան, հայկարան դասաւոր
 Դ Կալկաթայու Մ. Զեմարանի՝
 Պ. Կարապետ Գ. Մովսէսեան՝
 Պ. Կարապետ Մ. Զարութիւնեան՝
 Պ. Մկրտիչ Տ. Զովաննէս Գալստեան՝
 Կալկաթու Մարդասիրական Զեմարանն Հայոց՝

ԿԱՐԻՆ

ԳԵՐ. Զարութիւն Արքեպիսկոպոս՝
 Տ. Բառնարաս քահանայ Դ Կրիշք՝
 Տ. Կիրեղ քահանայ Տ. Ալէքսանդրեան՝
 Աղաբէկեան Պետրոս աղա՝
 Բարեհամբառ ուսումնարանն Արմենեան՝
 Գարապաշեան Զովանն աղա՝
 Եկաւեան մահտեօի Փիլիպպոս աղա՝
 Էնֆիլէձեան Աւետիս աղա՝
 Էնֆիլէձեան Սարգիս Էֆէնտի՝
 Ճամարտախօսեան մահտեօի Մկրտիչ աղա՝
 Կարապետեան մահտեօի Զարութիւն աղա՝
 Հաղարայեանեան մահտեօի Արրահամ աղա՝
 Մահտեօի Կարապետեան Զարութիւն աղա՝
 Մարգարեան Կարապետ աղա (ուսարար)՝
 Մուշեղեան Զարութիւն Էֆէնտի՝
 Զակարեան Գէորգ աղա՝
 Զարութիւնեան Մկրտիչ աղա՝
 Զարութիւնեան Զօհաննէս աղա՝
 Զօհաննէսեան Սիմէոն աղա՝
 Զօհաննէսեան Ստեփան աղա՝
 Նշան աղա Երզնկացի (վարժապետ)՝
 Չաթապաշեան Զովսէփիմ աղա՝
 Պաղարեան Մկրտիչ աղա՝
 Պետրոս աղա Տիգրանակերտցի՝
 Սարգիսեան Դաւնիկ աղա գրաշար՝
 Սրգոյեան Սարգիս աղա Վանեցի՝
 Տէր Զովաննէսեան Նշան Էֆէնտի՝
 Տ. ՄԵԼՔԻՍԵԹԵԱՆ ՄԱԶՏԵՍԻ ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ ԱՂԱ. ԳՈՐԾԱԿԱԼ ՍԻՕՆԻ՝

Փանոսեան Խաչատուր աղա՝
 Փանոսեան Կարապետ աղա՝

ԿԵՍԱՐԻԱ

ԳԵՐ. Ստեփան վարդապետ Ս. Դանիէլ վանուց՝
 ԳԵՐ. Եղիա Տ. վարդապետ Առաջնորդ կեսարիոյ՝
 Թանգարանն Կեսարիոյ՝
 Թանգարանն Կեսարիոյ՝
 Թալատու դպրոցի Արշակունեանց Ընկերութեան.
 Նուէր Անդրեան Զակոր աղայէ՝

ԿԵՏԱԿԵ

Տէր Պարբիւշ քահանայ Թարոսեան՝
 Աղամեան Ղազարոս աղա՝
 Գրիգոր աղա Պօղոսեան վարդանեանց՝
 Երամեանց մահտեօի Առաքիլ աղա՝
 Երամեանց մահտեօի Զարութիւն աղա՝
 Էլմասեան Գրիգոր աղա՝
 ՅՈՎԱԿԵԱՆ ՄԱԶՏԵՍԻ ՍԱՐԳԻՍ ԱՂԱ. ԳՈՐԾԱԿԱԼ ՍԻՕՆԻ՝
 Ուղանեան մահտեօի Ղուկաս աղա՝
 Յոյակ աղա Կիւսիցի (վարժապետ)՝
 Քէրորէեան մահտեօի Զակոր աղա՝

ԿԵՊՐՈՍ

ԱՐԺ. Ղուկաս վարդապետ՝
 Արժանապատիւ Պօղոս վարդապետ՝
 Դպրոցն Կիպրոսի՝

ՑԱՆԿ

ՅՈՒՆՎԱՐ

Լեցեալ ու ներկայ տարիներ	1—5
Դպրոցի տղայոց ծառեր (նոր տարի)	6—10
Խորհրդածութիւն ծովու վրայ	10—11
Ըռակ բարոյական	11—14
Ըրուսեակ Հայոց բաղգին	14—15
Ըրկածք Ըրիսթոնօիւսի (Թարգ. Ի Վաղէիբէնէ)	15—17
Ստորագրութիւն Հայկաձոր և Ստան գաւառաց	17—21
ԺԱՄԱՆԱԿԱՌԱՅԻՆՆԵՐ	22—23
Օճանուցումն	23—24
Օղևարձալիք	24

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՔ

- Ա. Սիօնը ամսէ ամիս կը հրատարակուի 24 երեսէ բաղկացեալ ութածալ թղթով,
- Բ. Տարեկան դինն է երկու արծաթ Մէճիսիյէ հանդերձ ճանապարհի ծախքովը, կանխիկ վճարել:
- Գ. Զատ տետրակ առնել ուղղողը, պէտք է ամեն մէկ տետրին շրջա հեկան վճարէ: